

Hibruu Tere **Monnon Hibruu yonoo Tere angi.** **Jen-asa-asari**

Jiisasnon Siwenon uro iikawaa gematanon gbani 35 kawaa so tegoro eja mon qata mende mojon, iinon Tere koi on Juuda uumeleen ejemba yonoonon ano. Juuda yononon Hibruu (waba) qaa jegitiwaajon qagia Hibruu qagi. Tosianon Juuda uumeleen ejemba ii sisiwerowero mamaga ama onongi Jiisaswaanon kana dindina mesaowombaajon romonon Juuda yonoo kana walaganon dunanon mombo keubombaajon mogi. Kana walaga ii Kana qaawaa kaparankonon.

Tere kokawaa qaa kota 3 ii kokaen:

1. Jiisas, Anutuwa Meria iinon siimbobolo somata moma iikaana kanon Manja ten komambaa kania moro. Kawaaajon Siwe gajoba, Mooses ano gejatootoo ejemba kuuya unuugun uuta kolooja.

2. Anutunon Jiisas kuuro kamban tetegoya qaa jigo gawon galenana wana koloon laligowaa. Anaa saya molaarotiwaaajon siimolon onon-onon tegoro jigo gawon galen tosaana yonoonon mende amamaawona.

3. Uumeleen anono Jiisas moma laarinin singisongonana mesaon hamo qen nonoma koomunonga metogon nonono toroko mende mojon. Jigo gawon walaga ii unaua kaana kolooro megi Jiisasnon hamoqeqewaa kania

honja ninisaama anaa siimolon oonoon kaana ambutiwaajon ama aoro.

Momalaari ejemba somata yonoo siligiaa sunduya ii tetegoyanon (Bon 11) oon momalaa-rigianon zololongowabotiwaajon kokaen kuun ononja, “Sisiwerowero ama onongi kawaa siim-boboloya ii mono kaparan koma mokosingon moma Jiisaswo haamo ambu.” Buk kokawaa qambanmambana ano galen meme qaaya ii ainawo.

Buk kokawaa bakaya waja 10 ii kokaen:

Qaa mutuya: Kraistnon Anutuwa kania ninaandabororo 1.1-3

Kraistnon gajoba kuuya unuuguja 1.4–2.18

Kraistnon Mooses ano Joosua uruuguja 3.1–4.13

Kraistnon jigo gawon galen kuuya unuuguja 4.14–7.28

Kraistwaa soomongo arena ii soomongo aren walaga uuguja 8.1–9.28

Kraistwaa sa busuyanon siimolon kuuya unuuguja 10.1-39

Momalaari ii iwoi mutuya ano waja 11.1–12.29

Nanamemenananon Anutu keraqeeango men mubu 13.1-19

Qamakooli tetegoya 13.20-21

Uuwaawaa qaa ano yeizozo qaa tetegoya 13.22-25

Anutunon Meria wasiro qaaya ninisaano.

¹ Anutunon monowaa monoyanonga kanain kana morota morota otaan qaaya ninisaamambaajon moro. Kaen moma qaaya kamban

mamaga gejatootoo ejemba sololoon uugianon ano asuganon jegi ambosakonjurunananon moma laligon kougi. ² Kaan laligon kougito, kamban tetegoyanon laligonin kokaamba mono Meria wasiro qaaya ninisaama asuganon jero monin. Meria iinon Manja ilaaro Siwe, namo ano iikawaa ilawoilagara kuuya mokoloori Merianon kamban tetegoyanon iwoi kuuyaa Toya koloowaatiwaa-jon jen tegoro laligoja. ³ Anutuwa kaitani-anon Meria en muro kamaan gendeen. Anutuwa asamararanon mono ii kuuro bilisik ano unjaun kaan iinin. Singisongonana koma kon-joratidaborongo mono Siwe gomanon uma dunja men Uutananaa boro dindinanon raja. Iikanon rama Siwe namowaa ilawoila kuuya ii qaaya kusunawonon bosima galen koma laligoja.

Anutuwa Merianon Siwe gajoba unuuguja.

⁴ Anutunon Meria qa muro iikanon mono Siwe gajoba yonoo qagia uugun akadamuyawo kolooji, iikawaa so Merianon Siwe gajoba unuugun somatagia kolooro newo baatanon laligoju.

⁵ *Anutunon kamban monon Siwe gajobauruta yonoononga mombaajon qaa kokaen mende jero,

“Giinon noo Merana koloona niinon kete goo Manja koloojen.”

Kaanagadeen qaa mon kokaen jerota eja,

“Niinon iwaa Manja koloowe iinon noo Merana koloowaa.”

⁶ *Qaa ii mombo toroqen mutu Meria jen tegoro namonon kamaamambaajon anoti, kamban iikanon waladeen kokaen jero,

* **1:5:** Ond 2.7; 2 Sml 7.14; 1 Hist 17.13 * **1:6:** Dut 32.43

“Oo Siwe gajobauruna, onjo mono korebore iwaa waeya menj mepeseenjaligowu.”

7 *Siwe gajoba ii qaa kokaen injorota eja,
 “Anutunon gajobauruta menj letoma onono haamo kaanja koloon kema kawuya. Welenqequeurutanon letoma gere bolanj kaanja koloon kema kawuya.”

8 *Ii kaen injoroto, Meria ii qaa monj kokaen iorota eja,

“Oo Ponj, giinonj mono jinakaranj dun raraganonj kambanj tetegoya qaa rama uba. Taa gbaruga ku-usunawo iikanonj qindingonj nonona nanamemenj dindinanonj mono bentotongaa munjena koloon enj ubaa.

9 Giinonj nanamemenj solanja siinj enj gono nanamemenj doogoyaaonj iringa soono kazi ama laligonj kouna.

Kawaajonj goo benja Anutu iinonj mono goo siinj enj muro gii korisoro kelenonj alauruga unuugun honombononja qaa gomoriro laligojanj.”

10 *Meriaa qaa monj ii kokaen,

“Oo Ponj, giinonj kanakanaiyanonj namowaa tandoya kuuna Siwewaa jakeya jakeya iikanonj mono goo boroterega kolooju.

11 Siwe balonj kuuya kanonj opo maleku kaanja walaga koloonj aliwuyato, giinonj mono kotiin nama uba.

12 Maki pipinkejoni, giinonj mono kawaa so siwe ii-iita ii opo suru somongojonj kaanja

* 1:7: Ond 104.4 * 1:8: Ond 45.6-7 * 1:10: Ond 102.25-27

pipiin onona letombu.

Iwoi kuuya utegowaato, giinon mono tani
motoongo kayadeen koloon gbaniga tete-
goya qaa laligon uba.”

¹³* Anutunon kamban monon Siwe gajobauruta
yonoononga mombaajon qaa kokaen mende jero,
“Giinon kan boro dindinanon rana niinon
mono tuarenjenuruga kamban batuya
kokanon riin riitama onombe kamaan
unuro goo kanagaa doya koloogi otokorian
maabonja.”

¹⁴ Meriaajon qaaya qaaya kaen jeroto, Siwe
gajoba ii moroga kolooju? Kuuya yononon
Anutuwa welenqege unauruta kolooju. Kaana
koloon ejemba oyanboyon buna qen aowuti,
ii ilaan onombutiwaajon wasin onono laligoju.
Kian.

2

*Uunana mende melembombotiwaa galeñ
meme qaa*

¹ Kawaajon Buna qaa moninji, ii mono tororo
moma asariwombaajon kaparan koma geja
ambu. Namonon laaligowaa iwoiya monon
nunuanon lan kema kan lalabubu laligowonati
een, mono Jiisaswaa hamoqege gawonja ugun
een laligon tiwilaawombo. ² Qaa ii kokaen jen
asarimana: Wala Siwe gajoba yononon Buna qaa
jegi iikanon ejemba somonon onono laligogi.
Kaen laligon daen yononon Kana qaa mende ten
koma songo walengiti, Anutunon mono kuuya

* **1:13:** Ond 110.1

iyonoo qaagia dindinagadeen jen tegon irona meleema onono lombo qagianon uro laligon kougi.

³ Yononon lombo mokoloogi nononon kaanjadeen qaa qewonati een, iikawaa ironaajon mono nomaen olon kombonaga? Hamoqege gawon somata ii telambelan qaganon lolomonin ambonati een, mono iikawaa ironanonga olon kombombaaajon amamaawona. Ponon kanain hamoqeqewaa kania inisaano tosonian qaa ii jetanonga moma nangon jen kotiigi sein sokoma nonono. ⁴ Ii nangon jen asarigi Anutunon yonowo motoon nama qaagia nangon jero angoletto aiwese kania kania ii ku-usunawo asugiro Unu Toroya molaan uusiina so mendeeno sokoma nonono. Kian.

Jiisasnon danana koloon Siwenon nunuamambaajon moja.

⁵ Siwe namo gbilia koloowutiwaa qaaya jenkejon, Anutunon anana iikanon Siwe gajoba newo baagianon laligowombaa arena mende jen koto. ⁶ *Kaen qaagoto, qaa ii mononon nangon jerota Buu Terewaa batuya mononon kokaen eja,

“Namo ejanon mono moroga kolooro ii romonon munkejan? Siwe gomambaa Eja hononon mono moroga kolooro ii kalan komakejan?

⁷ Giinon ii menj kamaan muna kaman toroga Siwe gajoba yonoo newo baagianon kamaan kamaanqeqeta koloon laligoro. Laligoro wana asamararanon uro

* 2:6: Ond 8.4-6

kasasoron ilawage muna akadamyawo koloon qabunyawo laligoja. Kaanja laligon ilawoila kuuya galen koma laligoja.

⁸ Boroterega kuuya mono iwaa jenkootoyaa baatanon laligowutiwaajon men kamaan onona laligowu.”

Qaa iikawaa so iwoi kuuya ii iwaa ku-usun baatanon laligowutiwaajon men kamaan onoma iikanon iwoi mon mende mesaoro iwaa qaayaa baatanon mende enaga. Aren kaen anoto, kamban kokaamba borotereya kuuya ii iwaa ku-usun baatanon men kamaan onono qaaya ten komakejutiwaa so mende injiimakejon.

⁹ Kaanja mende injiimakejonto, Jiisasnon mono kokaen letoma laligoro iimakejon: Koomuwaa siimboboloya morotiwaajon Anutunon wano asamararananon uro kasasoron ilawage muro iinin akadamyawo koloon qabunyawo laligoja. Anutunon kalenmorianja qendeema nonomambaajon moma kuuya ananaajon ama koomuwaa siimboboloya mobaatiwaajon jen tegoro. Kawaaajon men kamaan muro kamban toroga Siwe gajoba yonoo newo baagianon kamaan kamaanqeqeta koloon laligoro. Kaanja laligoroto, kamban kokaamba qabuna uuta men laligoja. ¹⁰ Anutunon ilawoila kuuyaa kania kolooja. Iinon kuuya anana iyanja mepeseen mubombaajon ama mokoloon nonono laligojon. Iinon ejemba seiseiya nunuano asamararananon ubombaajon moja. Kaen moma hamoqegenanaa Toya ii mende anjon kono siimbobolo moma iikaanja kanon gawonja ii medabororo asamararanja kuuya

mokoloowaatiwaajon moro sokono.

¹¹ Monjon men sorain nonomakeji ano ejemba soraaya koloonkejon, kuuya ananaa kondomondoo Tonananon mono motoonggo kolooja. Kawaajon Jiisasnon qanana “Alauruna,” kaen qamambaajon gamuya mende momakeja.

¹² *Kaniananaajon Buja qaa mon kokaen jerota eja,

“Niinon goo qaga ii neenaa alauruna yonoojon qama asarin onoma uumeleen kanageso batugianon nama mepeseen gomakemaña.”

¹³ *Kaanagadeen iikawaa Buja qaaya mon kokaen jerota eja, “Niinon momalaarina Anutuwaanon ama laligomaña.” Dunanon mombo iikawaa Buja qaaya mon ii kokaen jerota eja, “Moba, nii ano Anutunon merabora nonoti, nononon koi laligojon.”

¹⁴ Monjon men komun nonomambaa ku-usuña men laligoji, Jiisasnon mono ii melungoro kemebaatiwaajon ama komun iikanon haamo ano. “Kilenaa Toya melungomaña,” jen ejemba sa busunanawo laligojon, iikawaajon iinon kaanagadeen ananawo tani motoonggo iikayadeen namo ejaga kolooro.

¹⁵ Ejemba laaligogia namonon laligojutiwaa so komuwombaa torokogianon somongon onono laligon kougiti, ii kuuya mono isama onono solananiwutiwaajon ama namo ejaga kolooro.

¹⁶ Siwe gajoba kalar koma onombaatiwaajon balon ejaga mende kolooroto, Aabrahambaa

* 2:12: Ond 22.22

* 2:13: Ais 8.17, 18

gbiliuruta anana moma angonj koma ilaan nonomakebaatiwaajonj mono iikaanja kolooro.

¹⁷ Kania kawaajonj ama iinonj ilawoila kuuya kanonj alauruta ananawo tani motoonggo iikayadeenj kolooro. Jigo gawonj galenana waja koloonj gawonja nonj menj kiankomunj nonoma laligowaatiwaajonj mono ananawo tani motoonj kolooro. Tani motoonggo koloonj mono saanonj jotamemenana koloonj jigo galen waja gawonja menkeja. Ii memambaajonj singisonjonanaa tawaya ama Anutuwaajaanonj ii koma konjoratiro. ¹⁸ Balonj ejaga kolooro ijongonj angobato menj mugi anj siimbobolo moma laligoroti, iikawaajonj ejemba angobato menj nonomakejuti, anana mono saanonj ilaan nonomakebaa. Kianj.

3

Jiisasnonj Mooses uugunj uuta kolooja.

¹ Kawaajonj uumeleenj alaurunana soraaya, Siwe Toyanonj onoono nonowo tuunj somata motoonggo laligojuti, onononj mono uuroromongogia pondanj Jiisaswaanonj ama laligowu. Anutunonj ii wasiro aposol koloonj jigo gawonj galenana waja kolooji, iwaajonj kaenj jokoloonkejonj. ² *Moosesnonj Anutuwaanonj kanageso kuuya ii membiriqembiria qaato, pondanj galen koma onoma laligoro. Iikawaa so Jiisasnonj kaanagadeenj morononj kuunj muroti, iwaa qaaya misi metetanja qaa tororo otaan membiriqembiria qaato, pondanj menj laligoro. ³ Miri ano eja miri meroti, ii gosinj oroninj

* 3:2: Jan 12.7

motonqeqe ejawaa qabunayanon mono miriwaa qabunaya mamaga uugun nanja. Iikawaa so Mooses ano Jiisas gosin oronin Jiisaswaa asamararanga uutanon mono Mooses mamaga uuguja. Kania kaanga iima mokoloonkejon.

⁴ Miri kuuya ii mombaa borosowoya koloojuto, iwoi kuuya ii Anutuwaan borosowoya kolooja.

⁵ Moosesnon Anutuwaanon kanageso kuuya ii membirigembiria qaato, pondan welen qen onoma laligoro. Kaen laligon Anutunon kanagen eja qaita mombaajon jeroti, mono qaa iikawaa sareya ii waladeen isaama dangunuyaga nano.

⁶ Kaanga nanoto, Kraistnon Anutuwaan Meria koloon Manaa qaaya (misi metetanga qaa) non men kanagesoya pondan galej koma nonoma laligoja. Anutuwaanon kanageso ii anono koloojon. Oyanboyang mokoloowombaaajon jejero-monromon ama iikanon qokotaan selenana men uma awasangkaka nama kotiidaborowonati een, mono Anutuwaan uumeleen kanageso koloon laligowonga. Kian.

Yangisen ama laligowombotiwaa galej meme qaa

⁷ *Kawaajon ononon mono Unja Toroyanon qaa kokaen jenkejiwaa so koloowu,

“Keteda kokaamba Anutunon onooma qaaya saje ano mojuti een,

⁸ uugia mono roromonngo bologanon mende gojombu. Onoo ambosakonurugianon balon qararankonkonanon kan kamban monnon Anutu qetama angobato men

* 3:7: Ond 95.7-11

mun karen angiti, onjo mono iikawaa so Anutu qetama ambubo.

⁹ Yononon balon qararankonkonanon kan Anutu nii angobato menj noma laligogi. Angoletto ama menj laligoweti, ononon ii gbani 40 kawaa so iima laligon ii kilenj nii mende moma laarinj nongji uunanonj boliro laligowe.

¹⁰ Kawaaajon ejemba tuun somata kamban iikanonj namononj laligogiti, iyonoojon ama irinja soono kokaen jewe, ‘Yonononj mono suulanj uugianonj kaamaa ama jinjaunj ke-makeju. Laaligowaa kana kuma onoma laligoweto, ii mende moma kotonj kougi. Qaago!’

¹¹ Kaen jenj irinjonsoonj qaganonj qaana jenj kotonj jojopan qaananonj ii somonjonj kokaen jewe,

‘Haamo menj laligowutiwaa arenj ama onombeto, yonononj mono oyanboyan iikanonj mende keubu.’ ”

¹² Oo uumeleenj alauruna, onononj mono kokaembaajon galen menj aonj laligowu: Onoononga mombaa uutanonj doogoro momalaarianonj zololonjonj kamaaro Anutu laaligo Toya gema qenj laligowabo. ¹³ Kaen

qaagoto, singisongowaa angomokolonanonj tiligon onono iikanonj onoononga mombaa uuta gojombabotiwaajonj mono weenj so batugianonj uugia kuunj aonj laligowu. “Kete” qaa ii jenkejonj, iikawaa so mono jolonjonj aonj laligowu. ¹⁴ Anana Kraist moma anjonj koma iwo tuunj somata motoongo koloonj laligojonj. Wala uunana

meleema uuwoi yakarin awasan'kaka mokoloon laligoninji, iikaanja namonon laligowonatiwaa so kaparan koma kotiin nambonati een, mono oyanboyan koloowona.

¹⁵ *Buna qaa ii mombo jen kokaen oojen,
 “Kete Anutunon onooma qaaya sane ano
 mojuti een, uugia mono mende gojombu.
 Onoo ambosakonurugianon Anutu qetama
 karen angiti, ononon mono iikawaa so
 Anutu qetama ambubo.”

¹⁶ *Ejemba daen yononon Buna qaa moma
 Anutu qetama karen angiti? Mooseson kanageso
 unuano Iijipt mesaon kagiti, iyononon mono
 kuuya kaan angiti. ¹⁷ Ejemba daen yonoojon
 ama gbani 40 kawaa so irina soono kazi
 ama onono laligogi? Ejemba singisongo
 angiti men komun onono sele busugianon
 balon qararan'kon'konon kamaan kongiti,
 iyonoonon mono kaen kolooro. ¹⁸ Luaenon
 haamo men laligowutiwaa aren ama iyangiaa
 balongianon mende keubutiwaa qaaya jen koton
 jojopan qaayanon somongoroti, qaa ii mono
 daen yonoojon jero? Ejemba qaaya qotogon
 yangisen laligogiti, ii mono iyonoojon ama
 jero. ¹⁹ Qaa iikawaa kania ii kokaen iima
 asarijon: Yononon Anutu mende moma laarin
 yangisen angitiwaa'jon ama iyangiaa balongianon
 keubombaa'jon amamaagi. Kian.

4

* **3:15:** Ond 95.7-8 * **3:16:** Jan 14.1-35

Anutunonj kanagesoya sonda kendonj nonom-baa.

¹ Anutuwaanonj keuma luaenonj haamo menj laligowombaa qaa somonjgoroti, qaa iikanonj mono powowonj kotakota enj nononja. Kawaaajonj onjoononga monjonj loorinj iyanjaa Siwe kana kekenja ii batuyanonj kotooro iikaanja mokoloonj mubombo. Kawaaajonj mono batunananonj galen menj aowonja. ² Balonj qararanjonkonjanonj kagi Oligaa Bunja jenj asarinj nonongji kaanja jegi mogito, qaa ii mono eenj selegianondeen mogi uugianonj mende kemero. Kawaaajonj moma-laarigia mende mekolooro tompinj eenj laligogi mende ilaan onjoma jangonj qaono. ³ *Uunana meleema moma laarinj laligojoni, anana mono Anutuwaanonj keuma haamo menj oyanboyanj laligowonja, ii mojonj. Anutunonj iikawaa Bunja qaaya ii kokaen jerota eja,

“Kaen jenj irinjonsoonj qaganonj qaana jenj kotonj jojopan qaananonj ii somonjonj kokaen jewe, ‘Haamo menj laligowutiwaa arenj ama onjombeto, yonjononj mono oyanboyanj iikanonj mende keubuya.’ ”

Anutunonj Siwe namo mokoloonj orono kamban iikanonja kanainj oyanboyanj gomanjanonj mono medaborogita ejato, kilenj qaa kaen jero. ⁴ *Anutunonj ween 7:baa qaaya jerota Bunja Terewaa batuya monjonj kokaen eja, “Somaña 7 kolooro Anutunonj gawonja kuuya medabororotiwaa haamo menj kendonj rama moro.” ⁵ *Anutunonj Bunja qaa ii toroqen kokaen

* 4:3: Ond 95.11 * 4:4: Jen 2.2 * 4:5: Ond 95.11

jerota eja, “Haamo menj laligowutiwaa arenj ama onjombeto, yonononj mono oyanboyanj iikanonj mende keubuya.”

⁶ Ejemba tosanonj Anutuwaa oyanboyanj mokoloonj haamo menj laligowuti, qaa iikanonj powowonj kotakota enj nononja. Oligaa Bunja wala kanageso jenj asarinj onongiti, iyonononj qootogogiaajonj ama oyanboyanonj mende keuma haamo mende megì. ⁷ *Haamo mende megitiwaaajonj ama Anutunonj mombo kambanj monj ama qata ‘Kambanj keteda koi,’ kaenj qaro. Kambanj koriga tegoro kambanj iikawaa Bunja qaaya keteda koi jenj oojenj, ii mono Deiwid isaano kokaenj jero,

“Ketada koi kaanjonj Anutunonj onjooma qaa saje ano mojuti eenj, uugia mono nanamemenj bologanonj mende gojombu.”

⁸ *Kaenj jero Joosuanonj unjano oyanboyanonj keuma haamo mewuyagati eenj, Anutunonj mono kambanj qaita mombaa qaaya ii kanagenj mende jenaga. ⁹ Ii mende jenagato, Anutunonj onjonj kanagesoya haamo meme nonono oyanboyanj mokoloowonja. Qaa iikanonj mono powowonj kotakota enj nononja. ¹⁰ *Iikawaa kania ii kokaenj: Anutunonj anjaa gawonja merotiwaa haamo menj kendonj raroti, iikawaa so monjonj Anutuwaawaa oyanboyanonj keuma haamo mewaati, iinonj mono iyanjaa gawonja merotiwaa haamoya ii kaanjadeenj menj oyanboyanj laligowaa. ¹¹ Kawaajonj anana

* **4:7:** Ond 95.7-8 * **4:8:** Dut 31.7; Joos 22.4 * **4:10:** Jen 2.2

mono Anutuwaa oyanboyanon keuma haamo memeta mokoloowombaaon kaparan kombon. Onoononga monon kamaan qen kanageso walaga yonoo qootogo tanigia iikayadeen otaawabotiwaajon mono kaparan kombon.

¹² Anutuwaa qaaya ii mengbiligbiliwaa kania ano ku-usunawo kolooja. Manjawaa soo somata ii leelee jetawo koloojato, Anutu qaayaa jetanon mono soo somata kuuya unuugun jebombon kolooro jeta leelee ii jetawo koloojao. Qaa iikanon mono uu kokoosonana koton omenon me Anutuwaa Unyanon inaan nonomakeji, ii undeema kuun nonomakeja. Sele busu kiti toroqegenana ano siijnanaa aladawoya ii kaanagadeen gosin (qaanana aasangoya mokolon) awaa ano bologa mendeema oromakeja. Uuwombonana ano momakooto arenana ii gosin qaanana jen tegonkeja.

¹³ Anutunon iwoi kuuya mokolooro eji, iikanondeen iwoi mon ii aasangoyanon mende ero awaagadeen iimakeja. Iwoi mon esuunin Anutunon esunana ii saanon luluuma iiro iwaa jaasewananon asuganongadeen eja. Nanamemenanaa lopoya kuuya ii mono iwaanon jen asariwombaa so koloojon. Kian.

Jiisasnon jigo gawon galenana uuta kolooja.

¹⁴ Jiisasnon jigo gawon galen wana uuta koloon nononjiwaajon ama anana “Moma laarin mujon,” jen jokolonkejon, iikanon mono kotiin nambona. Jiisas Anutuwaa Merianon mono Siwe jakeya jakeya unuugun urota raja.

¹⁵ Uuroromongonana tosia loolooria kolooro jigo

gawon galen tosanon kawaajon wosomomo mende ama nonomakejuto, ananaa jigo gawon galenananon mono qaita mon kokaen kolooja: Iinon anana kaanja nanamemen kuuya kanon ananawo tani motoonggo ijongon angobato men mun laligogito, ii kilen singisonngo mon mende ano.

¹⁶ Jigo galenananon mono eu kalenmoriambaa dun rarayanon rama kiankomun nonomambaa-jon momakeja. Kawaajon mono awasankaka qaganon nama iwaa kosianon kembona. Iwaa kosianon kenin kalenmoriambaa-jon amamaajoni, iwaa kambanja dindinanon mono ilaan nonono ii saanon mokoloowona. Kian.

5

Galen wajnana Jiisasnon ilaaj nonomakeja.

¹ Namowaa jigo gawon galen waja kuuya ii ejemba batugianonga meweengon onoma gawon kokaen mewutiwaajon kuun onomakejon: Iinon ejemba jotamemenana koloon Anutuwo uumotoonggo ama laligowombaa gawona men singisonngo aninjawaa oro kalenja kalenja ii Anutuwaajon ama iikanon siimolon oonkeja.

² Iyanaa uuroromongoya tosanon kaanagadeen looloria kolooja. Kawaajon ejemba lalabubu qaganon jinjaun amakejuti, ii saanon wosomomo qaganon ama nonomakeja.

³ *Looloria koloojiwaajon mono iyanaa singisongoya ano kanagesouruta yonoo singisongogia kaanagadeen koma konjoratiwaatiwaajon oronon siimolon

* 5:3: Lew 9.7

oonkeja. ⁴ *Monnon qabuna ii anaaon mende buna qen aowaato, Anutunon Aaron oonoti, iikawaa so mono ii kaanagadeen oonja.

⁵ *Iikawaa so Kraistnon kaanagadeen anjo jigo gawon galen wana koloowaatiwaa qabunaya ii anaaon mende buna qen aoroto, Anutunon kokaen jen koton muro,

“Giinon noo Merana koloona niinon kete goo Manga koloojen.”

Qaa iikawaa so jigo gawon galen wanjana kolooro.

⁶ *Qaa iikayadeen jerota Buna Terewaa batuya monnon kokaen eja,

“Giinon Melkizedek kaana jigo gawon galen koloon kamban tetegoya qaa laligon ubaga.”

⁷ *Jiisasnon sele busuwo namonon laligon iikanon kambana kambana qama koolin kotakota qaro jaunanon kamaaro Anutu koomunonga metogowaatiwaajon kotiiroti, ii qisin mun laligoro. Qisin mun laligon Anutu goda qen qaayaa baatanon ama aon laligorotiwaajon Anutunon qamakoolia moro. ⁸ Meria kolooroto, Anutunon ii kilen siimbobolo mende somongoro qaganon uro moma kanon tenkonkombaa kania mokoloon moma sororogoro. ⁹ Ii moma akadamuya kuuya mokoloongo oyanboyan tetegoya qaa laligowombaa kondomondoo Toya kolooro. Kawaajon ejemba iwaa jeta ten koma laligojuti, ii kuuya mono saanon kondoon

* 5:4: Eks 28.1 * 5:5: Ond 2.7 * 5:6: Ond 110.4 * 5:7: Mat 26.36-46; Maak 14.32-42; Luuk 22.39-46

onono oyanboyon koloowuya. ¹⁰ Toya ii kolooro Anutunon ii Melkizedek kaana jigo gawon galen wana koloowaatiwaajon jen tegon kuun muro. Kian.

Momalaariwaa hona soowabotiwaa galen meme qaa

¹¹ Qaa ii saanon toroqen mamaga jen somariiwonagato, ononon qaa moma otaawombaajon gaonjaajaa ama tanqan anju. Kawaa-jon ii jen asarin onombombaaajon osiqosi anjon. ¹² *Ononon kamban koriga kanageso walaga laligon saanon kamban kokaamba boi qaqazu koloowutiwaa so koloowuyagato, onoangio Anutuwa qaa kota mutuya ii mononon dunanon mombo kuma onombaatiwaajon amamaankeju. Ononon mono osin Buna qaa ii aju kaana newombaajon momakeju. Nene kotiga kaana ii newombaajon amamaankeju. ¹³ Mononon ii aju kaana nen laligoji, iinon mono toroqen merasisi kaana kolooja. Anutuwa jaanon solana koloowombaa qaa kuma ononinto, iinon iikawaa kania mende moma koton tompin laligoja.

¹⁴ Merasisi kaana laligojato, nene kotiga ii ejemba momogianon somariiroti, iyononon newutiwaajon ama eja. Ejemba Buna qaa suulan koma gbilin laligogi uumomogianon meleendabororo saanon afaangon sili kuuya gosin awaa ano bologa mendeema oroma awaaya otaankeju. Nene kotiga ii iyonoojon ama eja.

* **5:12:** 1 Kor 3.2

6

¹ Kawaajon Kraist kaniaa qaa kota mutuya modaboron iikanon mono mende osiwonja. Kaen qaagoto, mono toroqen somariin akadamunanawo koloowombaajon kaparan koma laligowonja. Momalaariwaa tandoya kuudaboron ii mono dujanon mombo kanain kuuwombo. Tando ii uugianon kokaen kuunin: Nanamemenana koomuya mesaon uunana meleema Anutu moma laarin munin.

² Uunana meleenin momalaariwaa qaa batuya batuya kokaen kuma nonongi monin: Singisongonana koma konjoratiwutiwaa oomulu ano hamoqege kania kania iikawaa kania kuma nonongi. Borogia qanananon aambaa kania kuma nonongi. Gbilin koomunonga waabonatiwaa kania kuma nonongi. Anutunon qaanana jen tegoro kamban tetegoya qaa kotakota ewaatiwaa kania kuma nonongi.

³ Momalaariwaa tandoya iikaya kuungo mono toroqen ten koma qen gbiliwombaajon momakebonja. Anutunon esunmumu nonomakejiwaa so mono akadamunana kuuya mokoloowombaajon kaparan koma nambonja.

⁴ Kaen nambombaajon moma iikanon osin kamaawombotiwaajon ama nanbonja. Ejemba koi kaanja ii uugia meleembutiwaajon onombombaajon amamaankejon: Tosianon uugia kamban monon asariro Anutunon Siwe kalenja onono moma aisoogi Unja Toroyanon susugon onono laligogi. ⁵ Anutu Bunja qaayaa naanja mogi oyanboyon kamban kanagenaa ku-usujanon uugianon kemero mogi. ⁶ Ii kuuya

momago momalaarigia mesaonj Anutu gema qegi. Ejemba kaanja ii uugia mombo meleembutiwaa onjombombaaonj amamaankejonj. Yonjononj Anutuwaa Meria mepaegonj dunanonj mombo maripoononj qege kaanja menj kamaanj ama asuganonj gamu qenj munkeju. Iikaanja kanonj Kraist qenjaarononj jenj gamu qenj munkeju.

⁷ Ii sareqaa kokawaa so: Konjonj kamban mamaga kinj namo qaganonj kamaanj uutanonj kemenj balonj menj kelekele mero gawonj toyaa welenqequeurutanonj nene komogi Anutunonj balonj kotuegoro honja kolooro komakoomo toya yonjononj ii menj kowigianonj amakeju.

⁸ *Kaen amakejuto, kowororo ano oro waayawo kanonj namononj asuginj waamakeji, balonj iikanonj mono nesambureya kolooja. Toya yonjononj ii seigowombaaonj momago kaparanj koma mambongi honja mende kolooro iima tetegoyanonj mono kuugi jewaa.

⁹ Oo wombo alauruna, nonononj sareqaa kaen jejonto, ii kilenj onjo uugia meleema laligowutiwaajonj uuwoi mende anjonj. Onjoo uugianonj Bunja qaawaa honjanonj asuginj somariywaatiwaajonj moma awasankaka nanjonj. Anutunonj honja ii iima metogonj onjono letoma Siwenonj ubuya.

¹⁰ Anutunonj kalembone qaganonj doogoya mende kolooja. Onjononj Anutuwaa ejemba soraaya ilaanj onjoma laligonj kouma toroqenj ilaanj onjoma gawonj menj laligonkeju. Kaen uujopagia Anutu qendeema mugi qabunayanonj somariinkeji, iinonj gawongia

* **6:8:** Jen 3.17-18

ano uujopagia kawaajon mende duduun tawaya meleema onjombaa.

¹¹ Anana oyanboyan koloowombaajon jejeromonromon ama iikanon awasanakaka uuwoi qaa nambutiwaa siijnana moma kokaen awelegonkejon: Ononon anja anja Anutuwaa uugere amakejuti, iikayadeen mono torogon qendeema laligowu. Akadamugiawo koloowombaajon kaparan koma namonon laligodaborowutiwaa so iikanon mono mende looriwu. ¹² Qezen koloowubotiwaajon mono awelegonkejon. Anutunon oyanboyan iwoi nonomambaa qaa somongoroti, tosanon Anutu moma laarin siimbobologia moma mokosingon iikaanja kanon ii buna qen aonkeju. Ononon iyonoo siligia otaawutiwaajon mojon. Kian.

Anutuwaa soomongo qaa ii uuwoiya qaa.

¹³ Anutunon Aabraham soomongo qaa mun ii iyanaa qata qama jojopan qaayanon jen koti-iro. Mononon Anutu uugun uuta laligonagati, saanon iwaa qata qanagato, iikaanja mon mende laligorotiwaajon mono iyanaa qata qama jojopan qaaya jero kotiirro. ¹⁴ *Jojopan qaaya ii Aabrahambaajon kokaen jen ijoro, “Niinon mono onanon kotuegon gomanja. Mono onanon gbiliu-ruga gombe seiwuya.”

¹⁵ Kaen ijoro Aabraham iwoi mubaatiwaa qaa somongoro eroti, iinon ii honawo koloowaatiwaajon kaparan koma mamboma laligon hona buna qen aoro. ¹⁶ Ejembanon somatagiaa qata qama jojopan qaa jegi momakeju. Jojopan qaagianon

* 6:14: Jen 22.16-17

qaa jejuti, ii menj kotiirro qewagowombaajon amamaagi qaa jejegianon tegoja. ¹⁷ Iikawaa so Anutunon qaaya Aabrahambaa gbiliuruta anana mobombaajon somongon jero. Qaa areŋa ii mononon qewagon utegomambaajon amamaaji, gbiliuruta anana soomongo qaa iikawaa kania ii tororo moma yagowombaajon moro. Kawaajon soomongo qaaya ijoro mutuya kolooro qaa ii mombo jojopan qaayanon jenj kotiirro indin woi kolooro.

¹⁸ Anutunon qaa ii jenj iikawaa qolomolona jemambaajon amamaaro. Iinon qaa utekuteya qaa ii jengo jenj kotiiroti, iikanon mono uunana nanƣowaatiwaajon moro. Kawaajon ijonƣo ii mono jenj kotiirro. Anana balombaa nanamemen bologanonga olon koma Anutuwaanon keuma oyanboyon nonombaatiwaajon jejeromonromon nononoti, ii mono koron menj mamboma laligojon. ¹⁹ *Oyanboyon koloowombaajon ama mamboma iikawaa uuwoi monj mende amakejon. Jejeromonromonana iikanon uunanaa kasa mindanƣa tani kaanƣa koloon nono Jiisaswo somongon nonomakeja. Jejeromonromonanaa kasa mindanƣa koriga iikanon mono nonoononga kanain Siwe jigo gorawaa uutanon uma jigo uuta leele batugaranon opo sopa eji, ii kaanƣagadeen koton toroƣen Jiisas jinkaron dunj kowoganon raji, iwaanon kenja. ²⁰ *Jiisasnon jotamemenana koloon wala eukanon uma jinkaron dunj menj kamban tetegoya qaa rama ubaa. Kaen Melkizedek kaanƣa jigo gawon galenana wanƣa koloon

* **6:19:** Lew 16.2 * **6:20:** Ond 110.4

laligoja. Kianj.

7

Jigo gawon galeŋ Melkizedekwaa sundu

¹ *Melkizedek eja ii gomaŋ qata Saalem kawaa kiŋ poŋa koloon Anutu uutaa jigo gawon galeŋaga laligoro. Kaanja laligoro Aabrahamnon kiŋ poŋa poŋa manja qeŋ haamo ama oŋoma eleema gomaŋanon karoti, kamban iikanon kan Aabraham mokoloon kotuegon muro.

² Kotuegon muro esuhinaya kuuya mendeema tenoŋa motomotoon (1/10) meŋ nanduŋaga ama muro. Melkizedek qa iikawaa kania ii “Nanamemen solanŋa kiŋ poŋa.” Qataa so wala “Nanamemen solanŋa kiŋ poŋa” kolooro ano toroqen kaanagadeen “Saalembaa kiŋ poŋa” laligoro. Saalembaa kiŋ poŋ qa iikawaa kania ii “Luaewaa kiŋ poŋ.” ³ Melkizedeknon nemuŋmanja qaa, sakitiuruta qaa, kolokoloo kamban qaa ano koomuya qaa.* Kaen jigo gawon galeŋ waŋa koloon kamban tetegoya qaa laligon ubaa. Iinon Anutuwaa Meriaa tani kaanja kolooja.

⁴ Wanjalenana Aabrahambaa godageqe silianon Melkizedekwaa kania qendeeno ii mono kokaen iima asariwu: Aabraham ano esuhina iwoi akadamuyawo kalugon meŋ karoti, iyonoonoŋga boro woi (10) kuuya gosin bakaya motooŋgo meŋ Anutuwaa nanduŋ

* **7:1:** Jen 14.17-20 * **7:3:** Buŋa Qaanon Melkizedekwaa nemuŋmanja ano sakitiuruta, kolokoloo ano koomu kamban ii mende jen asarija.

ano. Kawaajon Melkizedeknon onanon uuta somata qaita mon kolooja. ⁵ *Anutunon Kana qanon qaa kokaen jen koton nononota eja, “Liwaiwaa gbilinona eja kuun onongi jigo gawon meme (Liwait) koloogi kanageso ononon mono esuhinagia boro woi (10) kuuya gosin iikanona bakaya motoongo men Anutuwaa nandun ama onomakebu.” Yononon onjo kaana Aabrahambaa gbiliuruta koloojuto, ii kilen iyangiaa kanagesourugia onoo borogianonga nandunana ii buna qen aonkebu.

⁶ Jenkooto qaa kaen ejato, Melkizedeknon Liwaiwaa gbiliga mon mende kolooja. Ii kilen Abrahamnon Anutuwaa soomongo qaa moma angon koma laligon esuhinaya gosin tenonga motoongo (1/10) men Anutuwaa nandun anoti, ii buna qen aon kotuegon muro. ⁷ Somatananaa newo baagianon laligojoni, iyononon mono kotuegon nonongi laligojon. Qaa ii qakoombombaaajon amamaankejon.

⁸ Kanageso anana tenonga motoongo (1/10) men Anutuwaa nandun amakejoni, ii balombaa jigo gawon meme (Liwait) yononon buna qen aonkeju. Yononon namonon laligon komunkejuto, Siwenon eukanon mombaajon nanjon jegi kotiin laligon ubaati, iinon mono ii buna qen aonkeja. ⁹ Abrahamnon esuhinaya gosin boro woi kuuya iikanona bakaya motoongo (1/10) men Anutuwaa nandun anoti, iinon ii gbilia Liwaiwaaajon kaanagadeen waladeen ano. Kaen jenin saanon sokonaga. Kamban kokaamba

* 7:5: Jan 18.21

tenonŋa motoonŋo (1/10) meŋ Anutuwaa nandun amakejonŋi, ii benŋana Liwaiwaa gbiliurutanon bunŋa qeŋ aonkeju. ¹⁰ Kaanagadeeŋ mundunŋa Liwai koloowaatiwaa romonŋon iwaa nandun anoti, iikawaa kania ii kokaen: Liwainon amboyaa sele busunon raro Melkizedeknon mono kamban iikanon kan Aabrahambo aitonŋori. Kian.

Melkizedek ii Jiisaswaa sareya kolooja.

¹¹ Anutunon Kana qaanon Israel kanageso jen koton nonono iikawaa so Liwai tuunŋonŋa eja kuun ononin jigo gawon galenana koloonkegi. Gawon ii megi iikaanŋa kanon akadamunana kuuya mokoloowonagati een, anana jigo gawon galen qaita mombaajon mende amamaawonaga. Gawon iikawaa honanon mende sokonotiwaajon ama Jiisasnon mono Melkizedek kaanŋa asugiro. Ejembanon ii Aarombaa areŋaa so mende kuugi asugiro. ¹² Jigo gawon galen gawonaa kanianon utegoji, kamban iikanon Kana qaanon mono kaanŋadeeŋ utegoja. ¹³ ‘Jigo gawon galen qaita mon,’ qaa ii Ponŋanaajon jejonto, iinon Liwai tuunŋonŋa qaagoto, mono tuun monŋonŋa kolooro. Tuun iikawaa eja monŋon jiwowon jigowaa alatanon nama gawon mende meŋ laligoro. ¹⁴ Ponŋananon Juuda tuunŋonŋa kolooroti, qaa ii asuganon eja. Moosesnon Juuda tuun yononon jigo gawon galen kombutiwaa qaa mon mende jero.

Jigo gawon galen Melkizedek kaanŋa mon

¹⁵ Kawaajon jigo gawon galen mon Melkizedekwaa tani kaanŋa asugiji, iikanon mono

qaa jejonatiwaa hona ii asuganondeen qendeen sokonja. ¹⁶ Iinon namo ejembanon Kana qaa otaan tuunaa so jen kotogitiwaajon ama jigo gawon galen mende kolooro, laaligo kombomba mende aliwaati, iikawaa ku-usunanon mono nemun koma muro jigo gawon galen kolooro. ¹⁷ *Monnon iwaa kania nanon jero Buna Terenon kokaen eja, “Giinon Melkizedek kaana jigo gawon galen koloon kamban tetegoya qaa laligon uba.” ¹⁸ Anutunon kaen jen jenkooto mutuya ii qewagoro. Qaa mutuya iikawaa ku-usunanon qaono ilaan nonombaatiwaajon amamaankeji, iikawaajon ii qewagoro. ¹⁹ Kana qaanon ejemba akadamunana mokoloowombaa-jon mende ilaan nonono. Qaago. Kawaa-jon qaa aren mutuya qetegon kitianon jejero-monromon awaa soro nononja. Anana jejero-monromon iikawaa qaganon nama saanon Anutuwaa kosianon kema qama koolinkebona.

²⁰ Anutunon jigo gawon galen dongogaa qaaya jen ii jojopan qaayanon jen kotiiro. Kaen anoto, jigo gawon galen tosaana yonoo qaagia ii jojopan qaanon mende jen kotiigi kilen kaen анги. ²¹ *Tosianon jigo gawon galen een koloogito, Anutunon Jiisas kuun qaaya ii jojopan qaayanon jen kotiin kokaen ijoro,

“‘Giinon mono jigo gawon galen koloon kamban tetegoya qaa laligon uba.’ Ponnon jojopan qaa jen kotiiroti, qaa ii mombo mende utegowaa.”

²² Jojopan qaa iikawaajon ama Jiisasnon mono

* 7:17: Ond 110.4 * 7:21: Ond 110.4

soomongo aren gbilaa hona koloowaatiwaa galen koloon nanja. Kaen Anutu ano ejemba batunananon gawon men laligoja. Soomongo aren iikanon walaga uugun awaa soro kolooja.

²³ Jigo gawon galen tosaana ii wala eenanon mamaga laligogi. Komun gawongia toroqen mewombaajon amamaagiti, iikawaajon ii mamaga laligogi. ²⁴ Yononon mamaga laligogito, Jiisasnon kamban tetegoya qaa laligon ubaati, iikawaajon jigo gorawaa galen gawon ii tetegoya qaa men laligon ubaa. ²⁵ Gawon ii men laligojiwaajon ama Jiisasnon ejemba iwaanon kagi unuano Anutuwaa kosianon kemakejuti, ii saanon kotiin hamo qen onono qaagianon komunkeja. Kamban so yonoojon ama Anutu qama koolinkejiwaajon laligoji, iikawaajon mono saanon hamo qen nonondaboronkeja.

²⁶ Jigo gawon galen wana kaananon mono saanon sokoma nononja. Inon toroya koposowaa qaaya qaa ano soraaya kolooja. Anutunon Jiisas singisongo ejemba ananaanonga tirin koton wano Siwe jakeya kuuya koton euwaa euyanon uma qaita mon koloon laligoja.

²⁷ *Jigo gawon galen tosonianon somana somana wala iyangiaa singisongogiaajon ama iikawaa gematanon kanageso yonoo singisongogiaajon ama oronon siimolon on laligonkegi. Jiisasnon anaa sele busuya qeleeno siimolon onoon kaana ama mugi iikaana kanon kanageso ananaa singisongonana ii indin motoongo iikanondeen koma konjoratiro sokondabororo. Kawaajon Ji-

* 7:27: Lew 9.7

isasnon ii jigo gawon galen tosaana kaana kamban so amakebaatiwaajon mende amamaaja.

²⁸ Anutunon Kana qaaya Mooses muro kawaa so ejembanon eja ii kuun onongi jigo gawon galen wana koloonkeju. Balon eja yononon ku-usungia qaa laligojuto, Anutunon oyanboyan koloowombaa qaaya ii kanagen nonoma ii jopan qaayanon jen kotiiroti, iikawaa so Meria kuuro wanjana kolooja. Wanjana iinon mono akadamuya korebore mokolon kamban tete-goya qaa kotiga laligon uma laligowaa. Kian.

8

Soomongo areh gbiliaa jigo gawon galen wana

¹ *Qaa jejon, iikawaa qaa kota wana ii kokaen: Anana jigo gawon galen wananawo koloojon. Wanjana iinon Siwe gomanon uma Uutanana iwaa jinkaron dun rara kooronon boro dindinanon raja. ² Opo sel jigo hona ii Siwenon eja. Ii namo ejanon memeta qaagoto, Ponon anjo ii mero. Jigo gawon galen wanjana iinon opo sel jigowaa uuta leegen qata kowoga totoon iikanon laligon Anutu welen qemambaa gawona menkeja.

³ Balombaa jigo gawon galen wana kuuya ii nandun kalen Anutuwaajon ama oronon si-imolon on laligowutiwaajon kuun onomakejon. Iikawaa so jigo gawon galen wanjana Jiisasnon kaanjadeen ana Anutuwa nandun ama muro. ⁴ Mooseswaa Kana qaawaa so nandun kalen Anutuwaajon amakebonatiwaajon eja kuun onongi

* **8:1:** Ond 110.1

laligoju. Kawaajon jigo gawon galen wajnana iikanon namonon laligonagati een, iinon mono balombaa jigo gawon galen koloomambaajon amamaanaga.

⁵ *Balombaa jigo gawon galen yononon balombaa jiwowon jigonon Anutu welen qewombaa gawon menkeju. Jigo iikanon Siwe jigo gorogaa sareya ano unaya kolooja. Mooseson jigo opo selon memambaajon anoti, kamban iikanon Anutunon Siwe jigoyaa aren ii isaano. Aisandaboron galen meme qaaya kokaen ijoro, “Moba, baananon laligona aren qendeema gombeti, iwoi kuuya mono iikawaa so tororo otaan mewa.” Iikawaa so opo selon jiwowon jigo gora mero iikanon Siwe jigowaa qerewen kolooro. ⁶ Anutunon oyanboyan koloowombaa soomongo qaa gbilia nonono iikanon soomongo qaa walaga uugun awaa soro kolooja. Soomongo qaa iikanon aren gbiliaa tandoya kolooja. Soomongo aren gbilia iikanon mono aren walaga uugun qabunayawo kolooja. Qabun iikawaa so Jiisanon soomongo aren gbiliaa gawon awaa soro ii bun qen aon Anutu ano ejemba batunananon nama ilaan nonomakeja. Gawon iikanon mono balombaa jigo gawon meme ii mamaga uugun akadamuyawo kolooja.

⁷ Soomongo aren mutuyan koposowaa qaaya qaa koloon sokonagati een, soomongo aren kangenanon koloowaatiwaaajon mono een mende mambombonaga. ⁸ *Kaento, ejembanon kilen

* 8:5: Eks 25.40 * 8:8: Jer 31.31-34

boligi Anutunonj kanagia mokoloon jen onjoma kokaen jero,

“Ponj niinonj kokaen jen kotojen: Mobu! Kamban monj kanj kuuwaati, iikanonj Israel tuun ano Juuda tuun onjowo soomongo aren gbilia amanja.

⁹ Niinonj ambosakonjurugia borogianonj men Iijipt kantrinonga unjuambe seleengenj kagi yonjowo soomongo aren ambeto, yonononj noo soomongo aren ii mende qokotaan tenj kongi. Kawaajonj niinonj kaanjiadeen ii gema unjuwe. Ponj niinonj kaen jen kotojen. Soomongo aren gbilia amanjati, ii Bunja qaa walagaa so qaago.

¹⁰ Kaanja qaagoto, kamban iikanonj kanj kuro Ponj niinonj Israel kanageso yonjowo soomongo aren gbilia kokaen ama jemanja: Niinonj mono neenaa Kana qaana kuuya ii yonjoo roromongogianonj ama uugianonj tere kaanja oowe ewaa. Kaen ama yonjoo Anutugia koloowe yonononj mono noo kanagesona koloon laligowuya.

¹¹ Kamban iikanonj somata ano melaa ii korebore noo kanana moma yagonj laligowuya. Kawaajonj boi monjonj Pombaa kania mobutiwaajonj batugianonj mende kuma onjoma laligowaa. Datanonj koga kokaen mende ijowaa, ‘Gii mono Ponj moma yagowa.’

¹² Kokaembaajonj nii moma yagonj noma laligowuya: Niinonj nanamemenjgia bologa ii songbama mesaomanja. Singisonjogia mono duduunj ii mende toroqen

romonɣomanɗa.”

¹³ Anutunonj soomongo arenɗa kanagenɗaajon “Gbilia” jen iikaanɗa kanonj soomongo arenj mutuyaaajon “Mono walaga kolooro,” jero kania kaen kolooro. Qaa arenj monjonj kambanj koriga enj walaga kolooji, iikanonj mono alimambaa anja. Kianj.

9

Balombaa opo sel jigononj Anutu kokaen mepe-seegi:

¹ Anutunonj soomongo arenj mutuya ama iikanonj kaanagadeen waeya menj mepeseewombaa arenɗa ii jen kotooro otaagi. Ii otaanj namononj opo sel jigo gora megii ero.

² *Anutuwaaw opo sel jigo gora ii kokaen megii: Jigo uuta mutuya kanonj lambewaa duɗj rarata ano bered kowoga ii Anutuwaaw jaasewanonj nene duɗjonj Anutuwaaw buɗa anjii raro. Jigo uuta iikawaa qata ii jigo uuta toroya ³ *Kawaa gematanonj uuta monj qata jigo kowoga totoonj ii ero. Jigo uuta woi yoroo batugaranonj opo sopa nano.

⁴ *Jigo uuta kowoga totoonj iikanonj jinin oonɗombaa alata ano soomongo arembaa bokis ii eri. Alata ii goulonj memeta ano bokis selia ii kuuya goulonj tuuruya kolooro. Paara qata mana ii goul monjononj ama bokis iikawaa uutanonj galenj komakegi. Kaanagadeen Aarombaanonj taa gbaru sota junjuna ano Anutunonj

* **9:2:** Eks 26.1-30; 25.23-40 * **9:3:** Eks 26.31-33 * **9:4:** Eks 30.1-6; 25.10-16; 16.33; Jan 17.8-10; Eks 25.16; Dut 10.3-5

soomongo areña jamonon ooro ilaña ii bokis iikawaa uutanon galen komakegi. Bokis uutanon iwoi karon ii kaen egi. ⁵ *Bokis qaganon borosowo gajoba woi goulonon memeta ii nani. Ii Anutunon kosere laligoro asamararandaa sareya ii kolooro. Borosowo woi ii engangara kotuma bokis ununa turun nani. Bokis ununa ii Anutuwa koma konjoratiwaa duna kolooro. Qaa motomotoon ii kamban kokaamba ana ana tororo amin mobonatiwaa so qaago.

⁶ *Anutuwa opo sel jigo gorawaa iwoi kuuya ii kaen arengogi ero jigo gawon galen yononon kamban so jigo uuta mutuya kanon uma Anutu welen qen gawongia men laligogi. ⁷ *Kaana laligogito, jigo gawon galen wana inondeen gbani so indina motoongo kanon jigo uuta kowoga toton iikanon uma laligoro. Sa men iikanon uma anaaon ano kanageso yononon poumapou qaganon singisono angiti, mono iikawaajon ama siimolon on sa maaro kamaaro.

⁸ Kaen arengon ang Ua Toroyanon sare ii qendeema iikanon ejemba kokaen kuma nonoma laligoro: Jigo uuta mutuyanor toroqen nanji, kamban iikanon Anutunon jigo uuta kowoga toton iikawaa kania ii asuganon mende inisaano laligogi. ⁹ Qaa ii kamban kokaambaa sareya kolooja. Kania ii kokaen: Ejembanon kalena kalena nandun ama siimolon men kagi onkejuto, uugianon kilen luae mokoloowombaajon amamaankeju. Uugianon singisono angitiwaajon ama tilooro siimolon

* 9:5: Eks 25.18-22 * 9:6: Jan 18.2-6 * 9:7: Lew 16.2-34

men kan Anutuwaa jigo goranon uma qama koolinkejuto, iikanon mono singisongogia koma konjoratiwombaajon amamaankeju.

¹⁰ Nene kalen ano apu kalen men kan kema koma kan koma anji oomulu kania kania men onomakejuto, kaen selewaa jenkootoya kaya-gadeen otaankeju. Iwoi ii wala sokono ama laligogito, Anutuwaa aren gbiliaa kambananon kan kuuro iikanondeen kanain mende toroqen sokombaa. Kian.

Kraistwaa sayaa kania

¹¹ Kraistnon kan oyanboyan nonomakejiwaa jigo gawon galen wana kolooroti, iinon balombaa opo sel jigo ejanon memeta iikanon mende uro. Kaen qaagoto, Siwenon jigo gora raji, mono iikanon uro. Jigo gora iikanon uuta qaita mon kolooja. Asamararananon mono akadamuyawo.

¹² Iikanon uma jigo uuta mutuya koton meme ano bulmakao meria yonoo sagia mende men keno. Kaen qaagoto, iyanaa saya maaro iikanon nemun koma muro Siwewaa jigo uuta kowoga totoon iikanon uro. Iikanon kamban motoongowaa so uro tegon sokonota eja. Downana kaen men oyanboyan koloowombaajon kondooro kamban tetegoya qaa sokoma en ubaa.

¹³ *Wala namonon meme ano bulmakao ejia unun sagia men kan bulmakao embia kowina kanon siimolon on iikawaa bugaajona kaanagadeen men kan ejemba kokojinjingiawo iikanon qeesaan onomorigi sokoma onono. Kaen hamo qen onongi iikanon selegia songbama

* **9:13:** Lew 16.15-16; Jan 19.9, 17-19

menj sorainj onono laligogi. ¹⁴ Kaenj angiti eenj, Kraistwaa sayanonj mono kambanj kokaamba hamoqege tani ii mamaga uugunj kokaenj ama nonomakeja: Sayanonj mono uunana tilooro songbama nanamemenana koomu kotigaa bunja koloowonjatiwaa so ii koma konjoratinjkeja. Kaenj ama nonono laaligo Toya Anutu welenja qewombaa gawonja ii mono afaangonj menj laligowonja. Unja Toroyanonj laligonj kouma tetegoya qaa laligonj ubaati, iinonj mono Kraist ilaenj muro koposoya qaa laligoroto, ananaajonj ama iyanja qeleema aonj Anutuwaa siimolonj lama kolooro.

¹⁵ Kania kokaembaajonj Kraistnonj soomongo arenj gbiliaa galenj wanja kolooja: Anutunonj ejemba oyanboyanj koloonj kambanj tetegoya qaa kaanja laligowombaa qaa somongonj onoonoti, iyonononj iwoi ii bunja qenj aowutiwaajonj moja. Kawaajonj ama Kraist kuuro Anutu ano ejemba batunananonj uumotoonj ambombaa gawonja menj laligoja. Soomongo arenj mutuyaa kambananonj ejembanonj kana uugunj singisongo angij iikanonj somongonj onono laligogiti, Kraistnonj ii iikanonja isama onjomambaajonj ama komunj dowegia mero.

¹⁶ Monjonj ilawoilaya kuuya laaligoya tegowaati, kambanj iikanonj aliaa bunjaya koloowaatiwaajonj jenj kotorota qaa eji, alianonj iwoi ii uulanawo mende mewaa. Uulanawo qaagoto, qaa toyanonj komuro kanianonj asuganonj asugiro iigigo kambanj iikanonj ii saanonj mewaa. ¹⁷ Jaawo laligoro kambanj iikanonj qaaya iikanonj honawo mende

koloowaato, qaa toyanon komurogo qaayanon mono esunawo koloowaa. ¹⁸ Qaa iikawaa so soomonjo aren mutuya ii kaanagadeen oro saya mende maabuyagati een, mono honawo mende koloonaga.

¹⁹ *Aren mutuyaa hona ii kokaen kolooro: Moosesonj Kana qaawaa jenkooto qaa kuuya ii kanageso kuuya yonoojon weengongo bulmakao meria ano meme unuro sagianon kamaaro. Kamaaro ii menj apuwo mindirin lama juya osoga nezongbala menj gumion susuyanon somonjon sanon qendunjon qeesaaro Kana qaa Tere lama selianon oon lipingiti, ii moriro. Ii moringo kanageso kuuya batugianon liligon sa apunon qendunjon qeesaan giliro iikanon onjomoriro. ²⁰ Kaen onjomorin kokaen injoro, “Anutunon qaaya ten kombutiwaajon jen koton onoma onowo soomonjo anji, mono iikawaa sayaga koi.”

²¹ *Kaen injion toroqen opo sel jigo gora ii kaanjadeen sa iikanon qendunjon giliro moriro. Hamoqege gawon mewutiwaa akadamu ilawoila kuuya ii kaanagadeen qendunjon giliro moriro.

²² *Anutuwaa Kana qaanon jen kotojiwaa so ii me woi kuuya ii mono sanon songbanin so-raaya koloonkeja. Kawaajon monjon sa mende maanagati een, Anutunon singisonjonana mende mesaonaga. Kian.

Kraistwaa sayanon singisonjonana koma kon-joratinkeja.

* **9:19:** Eks 24.6-8 * **9:21:** Lew 8.15 * **9:22:** Lew 17.11

²³ Namowaa jigo goraya ii Siwewaa jigo gorawaa sareya ano unjaunaya. Namonon jigo ano iwaa borotere ano borosowo ii siimolon onjoon ama iikaanja kanon hamo unugi soraaya koloogi sokonoto, Siwe jigo gorawaa ilawoilawaajon ii mende sokonja. Kawaajon Kraistnon siimolon onjoon qaita mon anoti, iikanon mono Siwe jigonon uma iwaa ilawoilaya kuuya hamo unuro soraaya koloogi sokono. Siimolon onjoon qaita mon iikanon mono namowaa siimolon onjoona ii uugun akadamuyawo kolooro. ²⁴ Iikawaa kania ii kokaen: Kraistnon jiwowon jigo uuta kowoga totoon ejanon memeta iikanon mende uro. Namowaa jigo goraya ii Anutuwwa jigo goraya honaa unjaunaya kolooro. Kraistnon mono Siwe goman hona iikanon uma kamban kokaamba ilaan nonomakebaatiwaajon jotamemenana koloon Anutuwwa jaasewananon asuginkeja.

²⁵ Namowaa jigo gawon galen wananon gbani so oro sagia men jiwowon jigo uuta kowoga totoon iikanon uma laligoro. Kraistnon iikawaa so mende amakeja. Iinon Siwe gomanon indin mamaga mende uro. Anutuwwa siimolon lama kolooro gbani so qenkebutiwaajon ama eu mende uro.

²⁶ Indin motoongonon mende sokonagati een, iinon mono Anutunon Siwe namo mokoloon oronoti, kamban iikanona kanain siimboboloya kanjanawo moro indin seiseiya koloonaga. Kaen qaagoto, namowaa kambananon tegomambaajon ano kamban kokaamba indin motoongogadeen singisongo koma

konjoratiwaatiwaajon ama asugiro. Asugin iyan a siimolon oonoon kaana ama mubutiwaajon ama aoro. ²⁷ Namo ejemba ananaa arennana ii kokaen eja: Anana kamban monnon komuwona ano iikawaa gematanon Anutunon qaanana gosin jen tegon nonombaa.

²⁸ *Aren iikawaa so Kraistnon kaanideen ejemba seiseiya ananaa singisongonana koma konjoratiwaatiwaajon indin motoongowaa so kan iyan a siimolon oonoon kaana ama mubutiwaajon ama aoro. Iinon kamban monnon eleema kawaa. Singisongowaaajon ama mombo mende kawaato, ejemba asugiwaatiwaajon mambomakejoni, mono anana oyanboyan nonoma nunuambaatiwaajon ama asugiwaa. Kian.

10

Indin motoongo koomunon ama aoro sokond-aborota eja.

¹ Kana qaa walaga iikanon oyanboyan koloowombaa kania hona ii mende kolooroto, oyanboyan asugiwaatiwaa unauyaya iikaya ero. Anutuwa Kana qaawaa kania kaen ejiwaajon ama ejemba Anutu mepeseewombaajon jigo goranon kamban so umakejuti, iyononon mono letoma akadamugiawo koloowombaajon amamaankeju. Yononon kamban tetegoya qaa nandun kalen men kan ama siimolon oonoon iikayadeen gbani so torogon ama laligogito, iikanon mende sokono. ² Iikanon

* **9:28:** Ais 53.12

sokonagati eenj, siimolonj oonjoonj ii saanon mesaowuyaga. Jigo goranonj Anutu waeya menj mepeseegiti, iyonononj indinj motoongo hamo unjugi soraaya koloodaborowuyagati eenj, iikaenj mono singisonogogiaa gamuya ii mende toroqenj mobuyagato, ii toroqenj mogi. Kawaajonj oro kalenj ii toroqenj nandunjiaga amakegi.

³ Gbani so siimolonj oonj laligogiti, iikanonj mono toroqenj singisonogogiaa gamuya ii jenj gbilinj onono laligogi. ⁴ Bulmakao ejia ano meme yonoo sagianonj mono singisonogo koma konjoratiwaati-waajonj amamaankeja. Ii batogogito, osinj laligonj kougi.

⁵ *Kawaajonj Kraistnonj namononj kamaanj asugiroti, kambanj iikanonj kokaenj jero,

“Anutu, giinonj nandunj kalembaajonj ano siimolonj oowutiwaajonj mende koposongonj laligonato, namononj laaligowaa selia ii mozozonjonj nona.

⁶ Siimolonj oonj singisonogogiaajonj ama nandunj kalenja kalenja ama laligogiti, ii iima kawaajonj mende aisoonj laligona.

⁷ Kambanj iikanonj kokaenj ijowe, ‘Anutu, moba, niinonj koi kajej.

Noo kanana ii papia liipinja iikanonj oogita eja. Iikawaa so mono goo uusiiingaa so ama menj laligomanja.’ ”

⁸ Wala kokaenj jero, “Nandunj kalenj ama siimolonj oonj singisonogogianonj solananiwaatiwaajonj iwoi kania kania ama laligogiti, iikawaajonj mono siinganonj mende kolooro moma laligona. Ii iima kawaajonj mende aisoonj laligona.” Iwoi ii

* **10:5:** Ond 40.6-8

Kana qaa walagaa so toroqen amakejuto, ii kilen kaen jero. ⁹ Kawaa gematanon qaa kokaen jero, “Anutu moba, niinon mono koi kan goo uusiingaa so ama men laligomaŋa.” Kaen jen Anutu waeya men mepeseewombaa kania mutuya ii qewagon kana gbilia kuuro. ¹⁰ Anutuwa uusiinanon nemun koma muro selianon siimolon oonoon kaana angi tegorotiwaajon mono tak koton nonono so-raaya koloodaboronin. Indin motoongowaa so selia qeleenoti, iikanon mono kambaŋ so sokoma en ubaa.

¹¹ *Kambaŋa kambaŋa jigo gawon galen kuuya yononon nama jigo gawongia menkeju. Suulan siimolon iikayadeen oongo on amakejuto, iikanon singisongogia koma konjoratiwombajaan amamaankeju. ¹² *Iikanon amamaankejuto, Siwewaa jigo gawon galen waŋa Jiisasnon mono indin motoongowaa so singisongowajaan ama selia qeleeno kambaŋ tetegoya qaa sokoma en ubaa. Namonon siimolon oonoon kaana nama mugi Siwe jigonon uma Anutuwa boro dindinanon raja. ¹³ Iikanon rama kambaŋ batuya kokanon Anutunon tuarenjenuruta riitano kamaan unuro Kraist kaniaa doya* koloogi otokorian maabombajaan mamboma laligoja. ¹⁴ Indin motoongowaa so koomunon ama aoro siimolon oonoon kaana ama mugi iikanon sokondabororo saanon ejemba tak koton

* **10:11:** Eks 29.38 * **10:12:** Ond 110.1 * **10:13:** Kereuruta men kamaan onoma haamo ama gamu qen onbombajaan kanagianon riiwagŋ qagianon do kaana rilanjŋ laligogi. Juuda yonoo kanagia kian.

nonono soraaya koloowombaa so koloojon. Kaen saanon men letoma nonono akadamunana kuuya mokoloon kamban tetegoya qaa iikaanja laligon uboja.

¹⁵ Uña Toroyanon kaanagadeen qaa ii nanjon jero mojon. Wala qaa kokaen jerota eja:

¹⁶ *“Pon niinon kokaen jejen: Kamban tosonian tegoro iikanon mono soomongo aren gbilia yonowo amanati, ii kokaen: Niinon Kana qaana kuuya ii uu konongianon ama momogianon tere kaanja oomaña.”

¹⁷ *Kaen jen kokaen toroqero, “Niinon yonoo singisongogia ano nanamemengia jeulalana angiti, iikawaajon duduun ii mende toroqen romongon laligomaña.” ¹⁸ Qaa iikawaa so hona kolooro Anutunon singisongonana mesaoro qaanananon tegorotiwaajon singisongonanaajon siimolon oowombaa so mende kolooja. Kian.

Anutuwo kaparan koma laligowombaajon nonono.

¹⁹ Kawaajon uumeleen alaurunana, Jiisaswaa sayanon songbama nonono mono saanon Anutuwaa jigo uuta kowoga totoon iikanon uboja. Kaen moma laarin kotiin uuwoi mende amakejon. ²⁰ Jiisasnon kana kekenaa kana gbilia meleuro ano laaligo kotigaa kania koloon nononja. Kana ii iyanaa selia qeleema iikaanja kanon meleurota eja. Kana ii riin Anutuwaa jigoyaa opo sopaya koton jigo uuta kowoga totoon iikanon uboja. Jiisaswaa selianon nemun koma nonono opo sopaya ii saanon kotowonja.

* **10:16:** Jer 31.33 * **10:17:** Jer 31.34

²¹ Jiisasnon jigo gawon galen uuta koloon nono-makeja. Iinon Anutuwaanon kanageso kuuya galen koma nonoma laligoja.

²² *Kaana laligojiwaajon anana mono gbingbaon mesaon uuwoi kuuya yakarin pondangadeen momalaari qaganon nama Anutuwaa kosianon kema qama koolin laligowona. Sayanon qeesaaro nonomorin uutilotiloonana songbano soraaya koloon laligowona. Uunananon mende toroqen jen nonono mono awasanakaka laligowona. Apu taana arinin men taalin nonono iikaana mono Anutuwo qokotaan laligowona. ²³ Anutunon oyanboyan koloowombaa qaa somongon nononoti, iinon mono qaaya pondan otaan ananawo nanja. Kaen nanjiwaajon ama iikaana koloowombaaajon mamboma jejeromonromon ama jokoloonkebona. Iikanon mono kongbara mesaon zen nama kotiin laligowona. ²⁴ Uujopa ano nanamemen awaa ambombaajon mono uukuukuu men nangon aon laligowona. Kaana laligowombaaajon mono pondan galen men aon laligowona. ²⁵ Tosianon iyangiaa uumeleen kanagesowaa ajoajoroogia mesaonkejuti, anana mono sili iikawaa so mende ama laligowona. Kaen qaagoto, Pon kawaatiwaa aiweseya iima kambananon dodowiji iikaan mojonji, iikawaa so mono kaparan koma kotiin uukuukuu men aon laligowona.

²⁶ Buja qaa hona momago ananaa ainnon singisonngo lan ambonati een, singisongonana

* **10:22:** Lew 8.30; Eze 36.25

iikawaajon mono nandun jiwowon mon am-bombaajon amamaawonja. Siimolon oonoon mon ii mende ilaaj nonombaa. ²⁷ *Ii mende ilaaj nonombaato, Anutunon qaanana ii jen tegon ironja meleeno qanananon ubaatiwaa-jon mamboma jenenana ororo keenana moma laligowonja. Anutunon tuarenjenjuruta gere ga-girion onjoowaati, iikawaa usonja kayadeen koloowaatiwaaajon mono mamboma laligowonja. ²⁸ *Monjon Mooseswaa Kana qaa gema qeji, ii mono qaa Jakeyanon oongi woi karonon qaaya nangon jegi qaayawo koloowaati een, ii mono mende kiankomun mugi koomuwaa bunja koloowaa.

²⁹ *Kaen koloowaato, ejemba mon kokaanja iwaa qaayaajon mono nomaen romongoju? Monjon Anutuwaa Meriaa qaaya kanianon rikotaan gilinjeja. Soomongo arej gbiliaa sayanon tak koton muro soraaya kolooroto, sa ii iwoi omaya kaanja men kamaan amakeja ano kalenmorian Toya Unja Toroya ii mepaegon munjeja. Monjon kaanja kolooro Anutunon qaaya gosin ironja dawiwaa so muro sokonaga? Kana qaa qotogon koomuwaa bunja koloowombaa so koloojonto, Anutunon ejemba kaanja ironja ii mono gere gagiriawo kuun muro qaganon uro siimbobolo honombononja mende moma laligowaa. Naa siimbobolonon sokoma munaga? Iwaa kaniaajon mono nomaen romongoju?

* **10:27:** Ais 26.11 * **10:28:** Dut 17.6; 19.15 * **10:29:** Eks 24.8

³⁰ *Qaa monj kokaenj eja, “Jena jewe, nuna guwe, ana ambe ii noo gawonja. Niinonj mono ejemba qaagiaa ironja meleemana.” Toroqen qaa monj kokaenj jerota eja, “Ponjonj kanage-souruta onoo qaagia gosin jen tegowaa.” Monj morononj kaen jeroti, nonononj ii moma mujonj.

³¹ Anutu laaligo Toyaa jaanonj nama kamaan nunuro boria-nonj nunuwaati, iikanonj mono kanjanawo totoonj koloowaa. Kianj.

³² Looriwubotiwaajonj kokaenj jejenj: Anutuwaa asasaganonj karo bunja qen aonj asarigiti, mono kamban mutuya ii romonjonj laligowu. Kamban iikanonj momalaariwaa manja qen siimbobolo mamaga mokolonj ii kilen aonj oronj nuuguna guuguwe ama nama kotiigi. Ii mende duduuwu.

³³ Kamban tosaanjonj gamu qen ononji konjajilin mogi qenjaarononj injigigiin laligogi. Kamban tosaanjonj alaurugia tani kaanagadeen ama ononji yonoo koorongianonj nanji. ³⁴ Tosaanja kapuare mirinonj onoonji ragiti, mono ii injiima siimbobologia motoonj moma laligogi. Esuhinagia kisiyaen qen kopepereen megiti, ii mono korisoro qaganonj moma anjonj koma laligogi. Siwewaa tiwomaleku qaita monj mende aliwaati, ii en ononjiwaajonj moma iikawaajonj ulunkolenj moma laligogi.

³⁵ Kawaajonj awasanjakakagia mono kamban kokaamba mende gilin mesaowu. Ii mende mesaogi Anutunonj mono iikawaa tawaya somata onombaa. ³⁶ Anutunonj iwoi onombaatiwaa qaa somonjgorota eji, onononj ii bunja qen aowuti-

* **10:30:** Dut 32.35, 36

waajon nanju. Kawaajon Anutuwaa uusiina otaan lombo moma mokosinjon kaparan koma laligowuti eenj, Siwewaa bunaya iikanon mono onoo buna koloowaa. ³⁷ *Kokaembaajon mono nama kotiin laligowu: Kamban torodaamon iikayadeen mono toroqen mambonin

“Mombo kawaati, iinon mono kan kuuwaa. Kambana mende qen koriyo ubaato, kambana so tororo kawaa.

³⁸ Tororo kawaato, noo alananon nanamemen dindina otaankeji, iwaa momalaarianon mono nemun koma muro kotiin laligon ubaa. Mombo eleema momalaaria mesaowaati eenj, ii mende sokono uunanon iwaajon mende aisoowaa.”

³⁹ Qaa kaen ejato, nononon ejemba uugia mombo eleema momalaarigia mesaon gere siawaa buna koloowuti, iyonoo tuungianon mende nanjon. Kaen qaagoto, momalaarinana ii mono galen konin Anutunon hamo qen nonono laligon Siwe gomanon ubonatiwaa so koloojon. Kian.

11

Ejemba momalaarigiaajon ama iwoi kokaen kolooro:

¹ Momalaariwaa kania ii kokaen: Iwoiwaajon jejeromonromon anjon, ii koloowaatiwaa-jon mono kotiin uuwoiya qaa moma laarijon. Iwoi mende ii-iita iikawaa so ama men

* **10:37:** Hab 2.3-4

honja iibombaajon mamboma awasanjaka nanjon. ² Monowaa monoyanonga kanain ejemba momalaarigianon nemun koma onono uugia meleengi Anutunon injiuro sokono jen qeangon onono laligogi. ³ *Momalaarinananon nemun koma nonono iwoi kuuyaa kania ii kokaen moma asarinkejon: Anutunon qaaya jen koton iikanon Siwe namowaa ilawoilaya kuuya mokolooro. Kawaajon kamban kokaamba iwoi iimakejoni, ii iwoi ii-iita iikanonja mende letoma kolooro.

Aabel, Eenok, Nooa yonoo momalaarigia

⁴ *Kein (Kain) Aabel yoronon Anutuwaajon siimolon oori Aabelnon uuta meleenomalaarianon nemun koma muro tororo ten kono kaasoyanon dindiŋa uro. Kaen uro Anutunon siimolonja iiro sokono jen qeangoro. Jen qeangon Aabelnon solanja kolooroti, Anutunon qaaya ii nanjon jero momalaarianon nemun koma muro moro. Kaanja moma laligon komuroto, ii kilen kamban kokaamba nanamemenja monin qaa iikanon mono toroqen uunana kuun nanjon nonomakeja.

⁵ *Eja qata Eenok iinon wala eenanon uuta meleenomalaarianon qaaya nanjon jen qeangoro moma iwaa jaayanon sokoma laligoro. Kaen laligon kouro momalaarianon Eenok nemun koma muro Anutunon jaawo wano Siwenon uro. “Anutunon wano eu uro toroqen mokoloowombaajon amamaagi.” Bunja Tere iikawaa so Eenok

* **11:3:** Jen 1.1; Ond 33.6, 9; Jon 1.3 * **11:4:** Jen 4.3-10 * **11:5:** Jen 5.21-24

momalaarianon angon koma muro mende komuro. ⁶ Uuta Anutuwaanon meleenji, iinon qaa kokaen moma laariwaa: Anutunon laligoja ano Anutunon ejemba iwaa jaayanon sokombombaa-jon monganjuti, ii tawa qen onombaa. Qaa woi ii moma laarin saanon Anutuwa kosianon kawaato, mende moma laarin mun een iwaa jaayanon sokombombaa-jon amamaawona.

⁷ *Anutunon Nooawaajon iwoi koloowaatiwaa galen meme qaaya isaano. Aisano Nooanon moma asarin sombuya qaita mon moma hona mende iiro momalaarianon nemun koma muro ten koma wango mero. Anutunon iyanan ano sumanjuruta angon koma onom-baatiwaajon moma wango ii mero. Nooa momalaarianon nemun koma muro wango meroti, nanamemen iikanon mono namo ejemba kanagia doogoya injisaano Anutunon qaagia jen tegoro tiwilaagi. Uugia mende meleema tiwilaagito, Nooawaa momalaarianon nemun koma muro Anutuwa jaanon solana koloowombaa kalena ii buna qen aoro. Ejemba Anutu moma laarin munin qaanana jen tegoro solananikejon, Nooanon mono iikawaa so solana kolooro. Kian.

Aabraham Saara yoroo momalaarigara

⁸ *Anutunon Aabraham balon mon iwaa buna koloowaatiwaajon jen iikanon kombaatiwaajon oono. Oono momalaarianon nemun koma muro qaa ii ten kono. Dakanon kema keunaga ii mende moroto, ii kilen iyananon balon mesaon keno.

* 11:7: Jen 6.13-22 * 11:8: Jen 12.1-5

9 *Kema kema Anutunon balon iwaa buna koloowaatiwaajon jen somongoroti, mono iikanon keuro. Keuma waba koloon ejemba nanamemengia mende moroto, momalaarianon nemun koma murotiwaajon mono kilen opo kuun menj maama kanon en laligogi. Esameria Aisak Jeikob yoronon kaanagadeen Anutunon balon onombaatiwaajon soomongo qaaya iikayadeen buna qen aon balon iikanon toroqen opo kuungia menj maama en laligogi. ¹⁰ Siwe siti tandoyanon mende gisaawaati, Aabrahamnon ii iimambaajon mamboma laligoro. Anutunon siti iikawaa arena ama unaya menj miri tandogia oson mero powowon kotakota en ubaati, mono iikanon keumambaajon ama mamboma opo kuunnon laligoro.

¹¹ *Kaana laligon eja wana kolooroto, momalaarianon nemun koma muro kotiinj man kolooro. Aabrahambaa embia Saara iinon kopinj laligoroto, ii kilen koro ama mera mero. Anutunon Aabrahambaa kanagesoya somata koloowaatiwaa qaa somongon muroti, iwaajon ama qaayanon honawo koloowaatiwaajon moma laarin laligoro. Momalaaria iikanon nemun koma muro meria kolooro iiro. ¹² *Eja motoongo iwaa momalaarianon nemun koma muro koomuwaa so kolooroto, ii kilen iwaanonga kanageso somata qatawo koloogi. Sengelao sombinon asarigi jangogia weengowombaajon amamaajoni, me sakasin kowe goraayanon ejuti,

* **11:9:** Jen 35.27 * **11:11:** Jen 18.11-14; 21.2 * **11:12:** Jen 15.5; 22.17; 32.12

gbiliurutanon mono iikawaa so sein koloogi.

Ejemba kokaamba Siwe gomambaajon awelegon laligogi:

¹³ *Ejemba sundugia ii jejonj, ii kuuya uugia meleema Anutu moma laarin mun laligon komugi. Anutunon balon onombaatiwaa qaa somongon onono laligogito, balon iikanon mende keugi. Kaen qaagoto, balongia ii koriganon nama uun iima waeya men aisoogi. Ima een aisoon kokaen jen asarin jegi, “Namonon wabaga koloon qanda laligojon.” ¹⁴ Ejemba iyangiaa miri gomangianon keubombaajon janjarin riinkejuti, iyononon qaa kaen jenkeju. ¹⁵ Balon mesaogiti, iikawaajon romongon qaaya jewuyagati een, yononon mono saanon eleema iikanon kengi uugianon tegonaga.

¹⁶ Mono saanon eleembuyagato, yononon iikawaajon mende romongon laligogi. Iikawaajon qaagoto, kantri qaita mon Siwenon eji, mono iikanon keubombaajon awelegon laligogi. Anutunon yonoojon siti merotiwaaajon Anutu qata “Ananaa Anutu!” jegi ii moma aisoon yonoojon ama gamu mon mende momakeja.

Aabraham, Aisak, Jeikob, Joosef yonoo momalaarigia

¹⁷ *Anutunon Aabraham angotetenon ama muro momalaarianon nemun koma mun Aisak Anutu kalenga muro. Anutunon Aisakwaajon balon mumambaajon ijoro Aabrahamnon soomongo qaa ii buna qen aoroto, kilen

* **11:13:** Jen 23.4; 1 Hist 29.15; Ond 39.12 * **11:17:** Jen 22.1-14

meria motoongo ii moma tegon iikanon siimolon oomambaajon ano. ¹⁸ *Anutunon Aabrahambaajon qaa kokaen ijoro, “Aisaknon mono gbiliuruga nemun koma onono koloon goo qaga bosima laligowuya.” Qaa ii moroto, kilen meria alatanon ano. ¹⁹ Ama kokaen gosin romongoro, “Komuwaato, Anutunon saanon kotiin men gbiliro koomunonga waabaa.” Sareqaa kaen jeroti, iikawaa so merianon mombo toroqen koomunonga kaanja waaro wano.

²⁰ *Momalaarianon Aisak nemun koma muro merawoita Jeikob ano Iisoo (Eesau) ii kotuegon orono. Anutuwaaw kotumotueya iikanon mono kamban kanagenanon kaanagadeen sokoma orono qagaranon umakebaatiwaajon qama kooliro.

²¹ *Jeikobnon komumambaajon anoti, kamban iikanon momalaarianon nemun koma muro meria Joosefwaa merawoita woi ii kotuegon oroma taa gbaruyaa kitianon laarin Anutu waeya men mepeseero.

²² *Joosefwaa koomuyanon dodowiroti, kamban iikanon momalaarianon nemun koma muro Israel kanageso Iijipt mesaon kagiti, iikawaa sunduya ii jen gbilin injoro. Kaen injon kanagen qamoya dakanon ron kombutiwaaw qaaya ii jen koton onono. Kian.

Mooseswaa momalaaria

* **11:18:** Jen 21.12 * **11:20:** Jen 27.27-29, 39-40 * **11:21:**
 Jen 47.31–48.20 * **11:22:** Jen 50.24-25; Eks 13.19

23 *Momalaariganon Mooseswaa nemunmanja nemun koma orono Moosesnon kolooroti, ii kaman iikanonja kanain koin karoombaa so mesangori. Mera ii iimasiinjinawo tania mon kolooroti, ii iima kin pombaa jenkootoya uguwobotiwaajon toroko mende moma meragara mesangon galen koni.

24 *Moosesnon somariiro qata faarao kimbaa borataa meria qagi momalaarianon nemun koma muro qa ii bosimambaajon togon faarao kimbaa miria mesaon kemaliro. 25 Saanon toroqon Iijipt yonowo singisongowaa korisoroya mokolon ii kaman toroga lan aisoonaqato, laaligoya kaana ii gema qero. Ii gema qen Anutuwa uumeleen kanageso yonowo toroqero kakasililin ama onongi ii motoon moma aon orowombaajon moro uuta kolooro. 26 Anutunon tawa mubaatiwaagen uun nama kotiuro. Kawaajon Iijipt yononon maa suangiawo kolon siiseweweya qaa laligogiti, iikawaajon moro iwoi kamaanqeqeta kolooro. Iikanon iwoi kamaanqeqeta kolooro gema qen Hamoqege Toyawo toroqero iwaajon ama mepaqepae ama mun laligogito, ii moro kilen honawo ano uuta kolooro.

27 Momalaarianon Mooses nemun koma muro Iijipt kin pongiaa irina soombabotiwaajon toroko mende moma kantria mesaon karo. Anutu ii-iita qaago ii ii-iitaa tani romongon mun laligoroti, iikawaajon mono kaparan koma nama kotiuro.

28 *Momalaarianon nemun koma muro kiankomu

* 11:23: Eks 2.2; 1.22
12.21-30

* 11:24: Eks 2.10-12

* 11:28: Eks

kendonj* ama iikawaa arenja jen kotonj onono aisoonj ragi. Koomuwaa gajobanonj Iijipt uutanonj mutu meraurugia unugi Israel yonoo meraurugianonj komuwubotiwaajonj mono jen kotonj onono nagugianonj sa morigi.

²⁹ *Momalaarigianonj Israel ejemba nemun koma onono Kowe Osoga ii balonj kerasianonj kekenaa so kotonj kagi. Iijipt manjageqe eja yonononj ii kotowombaajonj batogogito, mono apunonj nemotonj tiwilaagi.

Reihab ano momalaariwaa ejemba geria tosia

³⁰ *Momalaarigianonj Israel kanageso nemun koma onono Jeriko taononj kanj kiropo sopaya ween 7:baa so liligonj motoonj kema kagi kiropo sopaya sopaya kotakota iikanonj mono ororongonj kamaagi. ³¹ *Momalaarianonj kana somata emba Reihab nemunj koma muro kokaen ano Anutunonj iima kobooro: Israel jotamemeya yorononj balonj iima mobowaajonj olonj kari ala menj koma horonj orono. Anutunonj ii iima kanagenj yangisenj ejemba unuro tiwilaagi Reihab iima kobooro yonowo motoonj mende komuro. Kianj.

³² *Naa qaaga mombo toroqen jewenaga? Deiwid, Samuel ano gejatootoo ejemba tosaanja yonoo sundugia toroqen jewenagati een, noo kambananonj mono mende sokonaga.

* **11:28:** Anutuwaa gajobanonj Israel ejemba injiima koboonj unuuguroti, iikawaa kendonja ii ananaa qaanonj kiankomu kendonj jeninj Koonj qaanonj Pasowa jeju. * **11:29:** Eks 14.21-31

* **11:30:** Joos 6.12-21 * **11:31:** Joos 2.1-21; 6.22-25 * **11:32:** Ponj 6.11-8.32; 4.6-5.31; 13.2-16.31; 11.1-12.7; 1 Sml 16.1-1 Kinj 2.11; 1 Sml 1.1-25.1

33 *Momalaarigianon tosaana nemun koma onono galenkonkon totona totona melungon men ejemba mindingon onongi nanamemen dindina otaan laligogi. Anutunon iwoi nonombaatiwaa qaa somongorota eji, mamaganon qaa iikawaa so qama koolin moma laarigi hona kolooro megii. Tosianon laion oro batugianon qama koolin moma laarigi Anutunon laion qaa oogia somongoro.

34 *Tosianon gere bolan uutanon qama koolin moma laarigi Anutunon gere esuna qowogoro mende onoro. Tosaana manjawaa soo somatanon unuwombaajon angi Anutunon yonoonon soo jeta men mooniro kok konji. Mamaganon looloria koloon qama koolin moma laarigi Anutunon esun onono kotiigi. Tosianon manja qen qama koolin moma laarigi Anutunon esun onono kawali kotakota koloogi. Waba yonoo manjageqe tuungianon kagi tosaananon qama koolin moma laarin kanona mono onotaagi unjurama kenji.

35 *Emba tosianon kitigianon komuro qama koolin moma laarigi Anutunon men gbilin muro koomunonga waaro mombo toroqen aitongogi. Ejemba tosianon koomu gematanon oyanboyan uuta mokoloowombaajon moma kaparan koma nangi. Kaana nangi qanjonon unun kakasililin kania kania ama onoma kokaen injigogi, “Anutu qakoona uulanawo isama gombona.” Kaen injigogito, yononon ii togogi toroqen jaabamagege

* **11:33:** Dan 6.1-27 * **11:34:** Dan 3.1-30 * **11:35:** 1 Kin 17.17-24; 2 Kin 4.25-37

menj onjoma laligogi. ³⁶ *Tosianonj Anutu moma laarigi mepaqepae ama ooli waayawononj unugi siimbobolo kania mokoloonj laligogi. Toroqenj tosaanja gbadoonj kapuare miria miria kanon onjoonji laligogi.

³⁷ *Tosaanja jamononj unugi komugi. Tosaanja segenonj motonj onjongi woi koloogi. Tosaanja manjawaa soo somatanonj unugi komugi. Tosianonj lama selia ano meme selia kanonj opo kaanja mouma lanj kema liligogi. Kaaanja wanaya toonj koloogi sisiwerowero ano kakasililinj tondu menj onjongi laligogi. ³⁸ Siwewaa akadamugiawo koloonj balombaa nanamemenj bologaaonj mogi mende sokoma onono iikanonj mende toroqegi. Mende toroqenj lanj liligonj balonj qararanjonkonjanonj kema kanj baanja baanja uma kamaanj kobaa me namo riiriitaa uutanonj enj laligogi. Kianj.

³⁹ Ejemba sundugia jejenj, ii kuuya momalaarigianonj nemunj koma onono uugia meleengi Anutunonj injiirō sokono jenj qeangonj onono laligogi. Kaaanja laligogito, ii kilenj Anutunonj oyanboyanj qaita monj nonombaatiwaa qaa somonjgorota eji, iikanonj iyonoononga monjonj monj mende keuro. Qaago. ⁴⁰ Anutunonj ii anjiodeenj qaagoto, mono ananawo motoonj akadamonanawo koloodaborowonatiwaaonj moja. Kaenj moma kawaajonj oyanboyanj qaita monj nonono mokoloowombaa qaa arenja ano eja. Kianj.

* **11:36:** 1 Kin 22.26-27; 2 Hist 18.25-26; Jer 20.2; 37.15; 38.6

* **11:37:** 2 Hist 24.21

12

Anutunonj manj koma mindingonj nonomakeja.

¹ Ejemba tuunj somata qatawo kaanjonj momalaariwaa kania nanjonj jen koosu kaanja liligonj nonoma nanjuti, ii mojonj. Kawaajonj anana kaanjadeen mono lombonana kuuya ano singisonjo afaanagadeen kokosiinj nonomakeji, ii giliniinj kembera. Anutunonj anana momalaariwaa manjaya qenj Satan haamo ama mubombaa arenja anota eja. Kawaajonj laaligo batuya koi laligonjo komuwonati, batuya ii mono nuuguna guuguwe kaanj kaparaanj koma manja qenj bobogariinj kembonja. ² Jiisasnonj momalaarinana menj letono kolooro menj somariiro kotiinj akadamuyawo koloonkeji, Toya ii mono jaanananonj uunj tororo iimakebonja. Iinonj saanonj toroqenj Siwe gomanonj laligonj aisoona-gato, ii mesaonj kamaanj iikawaa kitia siimbobolo moro. Maripoononj kikekakasililinj kaanja komumambaa gamu moma ii mende togoroto, ii qenjaarononj moma mokosinjonj komuro. Komunj Anutuwaawo jinjaronj dunj raranonj uma boro dindinanonj raja.

³ Singisonjo ejemba yonjononj kaenj tuarenjenj ama mugi siimbobolo moroti, onjononj mono ii romonjonj laligowu. Zolologonj loorinj uukamakamaa koloonj nama momalaarigia ano jejeronjromongia mesaowubotiwaajonj mono kaenj amakebu. ⁴ Singisonjo ambombotiwaajonj aonj oronj manja qenj laligogi iikanonj singisonjowaa Toyanonj mono sagorogoro (gbilibambanj) mende

unuro. ⁵ *Amanon meraborauruta yonoojon qambanmamban qaa ononji, Anutunon iikawaa so qaa mon kokaen injjoro mono ii duduun laligoju,

“Oo merana, Ponon mindingon gomakeji, iikawaajon mono mona geegee mende koloowa. Qaa jen gono iikanon mono uukamakamaa mende koloon laligowa.

⁶ Ponon ejemba jopagon onomakeji, ii mono mindingon onomakeja.

Ejemba merabora kaanja unuama kalan koma onomakeji, ii kuuya koobinon ununkeja.”

⁷ Merabora mon amayanon mende mindingoro lan laligonaga, iikaanja mono iwaa meraborata mende koloonaga. Kawaajon Anutunon on merabora kaanja ama onomakeja. Kawaajonombo onono ii mono mindingon onombaatiwaa tania romongon moma mokosingon dingon laligowu. ⁸ Anutunon meraborauruta kuuya mindingon onomakejiwaa so on mende mindingon ononagati een, mono iwaa meraborauruta hona mende koloowuyaga. Kaen mono ononangiaa jaajaa gua merabora mangia qaa kaanja koloowuyaga.

⁹ Qaa ii mombo kokaen jema: Namowaa manjurunananon mindingon nonongi ii goda qen onoma laligonin. Selewaa manjurunananon qerewen koloojuto, uunanaa Amanananon mono hona ano uuta kolooja. Kawaajon mono iwaa qaa baatanon kema dingon laligon kotiinin sokombaa. ¹⁰ Selewaa manjurunananon

* **12:5:** Job 5.17; Gba 3.11-12

mono iyangiaa momogiaa so kaparan koma namonon kamban toroga laligowombaajon ama mindingon nonoma laligonkeju. Yononon kaana laligonkejuto, Anutunon mono tak koton nonono iwaa so soraaya koloowombaajon ama mindingon nonomakeja. Kaen ama onanon awaa ano oyanboyan koloowombaajon moja.

¹¹ Monon mindingon nonono kamban iikanondeen korisoro tani mende amakejonto, wosobiri siimboboloyawo momakejon. Qaa ii honato, iikawaa hona ii kanagen kokaen koloowaa: Anutunon ejemba iikaana kanon men gbilin onomakeji, iyonoo nanamemengianon dingoro luae qen onono moma laligowuya. Kian.

Qambanmamban ano galeŋ meme qaa tosia

¹² *Kawaajon “Sawingia tegoro borogia bi-moon sororongon nanji, ii mono men waama mindingowu. Tawogia juma simingia sunji, ii mono men kotiiwu.” Buŋa qaa mon kaen eja. ¹³ *Korinkorinawonon ligisoon kamaan qero kanianon suma bolidaborowabo. Qaa iikawaa so alagia qotogon mende ama mubuto, mono qeangowaatiwaajon kaparan koma laligowu. Buŋa qaa mon kokaen eja,

“Kana riin kekenaa kanagia mono men qeleleegi dindina koloowu.”

Qaa iikawaa so mono uuqeaŋgon qen aon laligowu.

¹⁴ Ejemba kuuya yonowo luaenon uumotoon laligowutiwaajon mono kotiin kaparan

* **12:12:** Ais 35.3 * **12:13:** Gba 4.26

koma laligowu. Monnon laaligo soraaya mende mokoloowaati, mono een Pon mende iibaa. Kawaajon Anutunon men sorain onombaatiwaajon mono kaparan koma nambu.

¹⁵ *Monnon Anutuwa kalenmorianja uugun mende buna qen aowabotiwaajon mono galen men aon laligowu. Nene gawonon oro kaambogawo ii tiitawo qonjomakejon. Iikawaa so uukaambowaa kania kuuya ii mono qewagowu. Mende qewagogi iikanon somariin kouma enkalolon men onono mamaga onoo uugianon tiloowabo.

¹⁶ *Kaanagadeen monnon serowilin ambabo me Iisoo (Eesau) kaanja angonjorayawo laligowabotiwaajon mono galen men aon laligowu. Iisoonon mutu mera koloorotiwaa borosamo toya kolooroto, qaa ii nene indin motoongo newaatiwaajon ama qewagoro. Qewagoro koga Jeikobnon borosamowaa qaaya ii nene iikanon sewanja men buna qen aoro.

¹⁷ *Kanagen soomongo qaagaraa so kolooro Manaa kotumotueyanon mono Jeikob qaganon uro, onjo ii moju. Kaen uro Iisoonon kotumotue ii buna qen aomambaajon moma welema saaro jaunanon kamaaro. Kaen kaparan koma welenoto, kilen qaa kogawo somonggoriti, ii utegomambaa kania mon mende mokolooro. Kawaajon mutu meriaa kotumotueya ii buna qen aomambaajon moroto, iikanon osin amamaaro.

¹⁸ *Wala eenanon Israel kanageso yononon

* **12:15:** Dut 29.18 * **12:16:** Jen 25.29-34 * **12:17:** Jen 27.30-40 * **12:18:** Eks 19.16-22; 20.18-21; Dut 4.11-12; 5.22-27

Sainai (Sinai) kosianon kan nangi baanja iikanon gere bolanon jero. Jen kaaso kondundungon kamaan pangaman mero raidimbon qero Anutunon iikanon yonowo soomongo aren ano. Sainai (Sinai) baanja iikanon boronon oosiriwonatiwaa so koloojato, ononon baanja kaanja iikawaa kosianon mende kan kouma laligoju.

¹⁹ Anutunon soomongo arena ii Sainai baananon kokaen ano: Gajobaurutanon romon qaita mon uugi angotomana ajoma karo qaa kotakota jerotiwaa otona mogi. Ii moma qaa kaanja mombo mende jero mobutiwaajon welenji. Ononon baanja kaanja kawaa kosianon mende kan kouma laligoju. ²⁰ *Anutunon qaa kotiga jen kokaen jen koton onono, “Mononon ejemba me bao oro mononon baanja ii oosiriwaati een, ii mono jamonon qegi komuwa.” Kaen jen koton onono qaa ii otaawombaajon moma bimoon amamaagi. Kawaajon qaa mombo mende jewaatiwaajon welenji. ²¹ *Iwoi kanjanawo totonon ii uun iigi Moosesnon kokaen jero, “Nii mono toroko moma jenena ororo nanjen.”

²² Ononon kaen qaagoto, mono uugia meleema Zaion baanja dodowin kouma laligoju. Anutu laaligo Toyaa sitia qata Jerusalem Siwenon eji, iikanon gajobauruta ten tausenja ten tausenja yononon tuuna tuuna men rii oron korisoro amakejuti, ononon mono siti ii dodowin laligoju.

²³ Wala kolokoloo dongoga koloon uumeleen kanageso koloogi qagia Laaligowaa buknon oogita Siwenon eji, ononon mono iyonoo

* **12:20:** Eks 19.12-13 * **12:21:** Dut 9.19

tuungia somata ii toroqen laligoju. Anutunon ejemba kuuya ananaa qaanana gosin jen tegonkeji, ononon mono bejnana iwo toroqen laligoju. Anutunon ejemba men solanenin onono letoma akadamugiawo koloon komugiti, ononon mono iyonoo kokoosogiawo toroqen laligoju. ²⁴ *Ononon soomongo aren gbiliaa galen Jiisas iwaanon kan iwo qokotaan nanju. Iinon sayanon qeesaaro onomorinkeji, mono laaligo iikaananon kouma laligoju. Aabelnon saya maaroto, Jiisaswaa sayanon Aabelwaa saya uugun qaa akadamuyawowaa mungen kolooja.

²⁵ *Wala eja mononon namonon laligon Anutuwa uusiina ejemba inisaama onono mamaganon ii mobombaajon togogi Anutunon irona meleeno qagianon uro. Yononon iikanona kok kombombaajon amamaagiti een, anana mono nomaen kok kombonaga? Kamban kokaamba alanana mononon Anutuwa uusiina Siwenonga ninisaama jenkeji, anana ii silemale ama mesajonj een, mono lombononga kok mende totoon kombona. Qootogonanaa irona mono onanon qanananon ubaatiwaajon mojon. Kawaajon mononon sane qero mojuti, ononon qaa ii moma ten kombombaajon gejajuju me mondomondo mende ambu. Gejajuju laligowubotiwaajon mono galen men aon laligowu.

²⁶ *Wala eenanon qaaya injoro namo utugon memenjaliroto, gejatootoo qaaya mon jen somongorota kamban kokaamba kokaen eja, "Kamban mononon namo mombo utugon memenjali-

* 12:24: Jen 4.10 * 12:25: Eks 20.22 * 12:26: Hag 2.6

manja. Namogadeen qaagoto, iwoi ambe sombi-
nonj kaanagadeen utugowaa.” ²⁷ Qaa kaen ejato,
“Kamban monnon mombo” jeji, qaa iikawaa ka-
nia ii kokaen: Anutunonj ilawoila mokolorota
eji, iikanongadeen mono utugonj utegowaato,
Siwewaa ilawoila mende utugowaati, iikanonj
mono nama kotiin enj ubaa.

²⁸ Anana bentotonj mende utugowaati, ii bunja
qen aon nanjon. Kawaajonj mono “Anutu
dangisen!” jen iikaanja kanonj waeya menj
mepeseen uuqeeango menj munkebonja. Ii
jeta uuguwombotiwaawaa keenana moma goda qen
laligowonja. ²⁹ *Ananaa Anutunananonj mono
gere bolanj kaanja kolooja. Kawaajonj gereyanonj
nonoro siimbobolo mobombotiwaajonj mono
toroko qaganonj goda qen munkebonja. Kianj.

13

Qambanmamban qaa tetegoya

¹ Uumeleenj alaurunana onjoangia mono
jopagonj aonj laligowu. ² *Waba ejemba
batugianonj kawuti, ii mono kalanj koma onjongi
ainjolonj mokolonkebu. Kaen ambombaajonj
mono mende duduunkebu. Tosianonj kaanja
angiti, iikanonj Siwe gajoba tosaanja mende moma
asarij motoonj koma horonj onjongi mirigianonj
laligogi. ³ Tosianonj kapuare mirinonj laligojuti,
ii romonjonj onjomakebu. Onjoangio yonowo
gbadoonj onjongi laligowuyagati, tani ii moma
mono ii romonjonj onjomakebu. Tosaanja menj

* **12:29:** Dut 4.24 * **13:2:** Jen 18.1-8; 19.1-3

bolin onjongi iikawaa siimboboloya mojutu, ii mono onjoangio kaen laligowuyagati, iikaana moma romongon onjmakebu.

⁴ Ejemba olonkalu ano serowilin anjuti, Anutunon ii jen tegon onombaa. Kawaajon kuuya ononon mono loemba laaligo ii goda qegi so-raaya kolooro loemba batugaranon kiiqetete qaa jewona mon mende ewa.

⁵ *Anutunon ano qaa mon kokaen jerota eja, “Niinon mono kamban monjon mende gomesaon gema guma.” Qaa kawaajon ama nanamemengianon menjo mewombaaon otoko mende koposongonkebuto, iwoi en ononji, iikawaajon mono mogi sokoma onono korisorowo laligowu. ⁶ *Kaen moma saanon qaqabunabunanawo satiin nama kokaen jen laligowona,

“Ponjon ilailaana kolooro namo ejembanon tiwilaan nombutiwaa so mende kolooju. Kawaajon keena mon mende moma laligojen.”

⁷ Galenjurugianon Anutuwa qaa injogiti, ii mono romongon onoma laligowu. Nanamemengia nomaen ama megi laaligogianon tegoroti, mono ii romongon momalaarigiaa siligia otaan laligowu. ⁸ Jiisas Kraist utekuteya qaago. Wala laligoroti, iikayadeen kete laligoja ano kamban tetegoya qaa laligon ubaa. ⁹ Kalenmorian toroqen buna qen aonin uunana men kotiuro qeangonkebaato, nene newombaa silia ii me iikanon mono

* **13:5:** Dut 31.6, 8; Joos 1.5 * **13:6:** Ond 118.6

uunana menj kotiiwaatiwaajonj amamaankeja. Tosianonj nenewaa qizimizinj kania kania otaagi nanamemenj iikanonj mono mende totoonj ilaanj onono porogoro. Kawaajonj tosianonj qizimizinj morota morota ejemba kuma onomakejuti, onononj mono qaa ii mesaowu. (Siliwaa qaayanonj mono jinjaanj mende ama onomba.)

¹⁰ Siimolonj oonoonj alata qaita monj ii ananaanonj eja. Balononj opo sel jigo gorawaa gawonj menkejuti, iyonononj siimolonj qaita monj iikawaa bakaya menj newombaajonj amamaankeju. Anutunonj iyonoojonj qaa kaen mende jenj tegorota eja. ¹¹ *Namononj jigo gawonj galenj wananonj nama ejemba singisonjgogia koma konjoratiwaatiwaajonj ama oro qenj saya menj jigo gorawaa uuta kowoga totoonj iikanonj umakejato, oro hongia ii menj gomanj tawatawa laligojuti, iikawaa kiropo seleengenjanonj kema iikanonj oogi jenj aloweenkeja. ¹² Iikawaa so Jiisas kaanjagadeenj kanagesouruta iyanjaa sayanonj menj sorainj onombaatiwaajonj ama siti kiropowaa nagu seleengenjanonj qegi siimbobolo moma komuro.

¹³ Kawaajonj gomanj tawatawa* laligojonj, anana mono iikawaa kiropo seleengenjanonj kema Jiisaswaanonj toroqewonja. Iwaajonj ama mepaqepae ama nonomakejuti, mono ii bosima laligowonja. ¹⁴ Ii kokaembaajonj: Siti tetegoya qaa enj ubaati, ii namononj mende enj nononjato, siti kanagenj asuginj nonombaati,

* ^{13:11}: Lew 16:27 * ^{13:13}: Balononj kusu laligojonj, iikawaa qata tawatawa.

ii iibombaajon mono janjarin riin laligojon.
¹⁵ Kawaajon mono suulan Jiisasnon nemun koma nonono Anutuwaajon mepemepesee nandun ama laligowonja. Jiisas qata mepeseenkejuti, iyonoo je buugiaa honanon mono Anutuwaa nanduna kolooja. ¹⁶ Iwoi en ononji, ii mendeema aon men qeangon aonkejuti, iikanon mono Anutuwaa nanduna mon kolooja. Anutunon nandun ii iiro uutanon qeangoro sokomakeja. Kawaajon kaen ambutiwaajon mono mende duduuwu.

¹⁷ Galenurugia mono ten koma onoma kusungia baatanon kema laligowu. Gawon megitiwaa sundugia Anutuwaa jaanon ambuti, iyononon mono iikaana injiima uugia galen komakeju. Yononon gawongia ii uulombo qaganon mewubo. Iikanon onjo mende ilaan ononaga. Kawaajon mono qaagiaa baatanon kema laligogi korisoro qaganon gawongia megisokombaa.

¹⁸ Mono nonoojon ama Anutu qama koolinkebu. Iwoi kuuya kanon nanamemen qabunayawo ambombaa siina en nonono Anutunon niniima “Sokonja,” jero ugejanananon monin qeangonkeja. Qaa ii moma yagojon.

¹⁹ Noojona qama koolinkebutiwaajon mono kaparan koma kokaembaajon kuun ononjen: Onjo qama kooligi Anutunon kamban mende men koriro qeangon saanon mombo onoonon kamaana.

Kokaen qama koolinkejon:

²⁰ Jiisasnon komurotiwaajon ama lama galen qabunayawo koloon laligoja. Saya molaan

iikawaa mungenanon Anutuwaa soomonogo arenja qokotaan menj kotiירו kamban tetegoya qaa enj ubaa. Anutunon Ponjana ii menj gbiliro koomunonga waama kotiin laligoja.

²¹ Anutu luae Toyanon mono inaan onoma uusiinaa so ama menj laligowutiwaa akadamuya kuuya onomakebaa. Iikaan saanon kotiin gawon awaa kania kania menj laligowu. Inon meweenon kuun onono Jiisas Kraistwaanon nanon laaligo Anutuwaanon sokonji, mono iikaana laligowu. Kraistwaa qabunaya mono kamban so mepeseenin kamban tetegoya qaa akadamuyawo enj ubaa. Qaa ii onanon.

Qaa tetegoya

²² Oo uumeleen alauruna, niinon kokaen qisin ononjen: Buja Tere toroga koi ononjen. Kawaajon qambanmamban qaana koi mono kaparan koma buja qen aowu. ²³ Buju koi mono mobu: Uumeleen alanana Timoti ii kapuare mirinonga isangi kamaaro. Uulanawo koi koubaati een, mono iwo kan injibota.

²⁴ Yeizozo qaa ambe galenjurugia kuuya ano Anutuwaa ejemba soraaya kuuya ii injijowu. Itali alaurunananon yeizozogia angi onoonon kaja.

²⁵ Anutuwaa kalenmoriananon mono kuuya onowo enj uma ewa.

**Uumeleembaa Bunja Tere Soomongo Gbilia
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Borong Language of Papua New
Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long
Niugini**

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47